DOKUZ İSLAM ALİMİ

İSA EL KURDİ

Evliyânın büyüklerinden. İsmi, Îsâ el-Kürdî'dir. Lazkiye şehrinde talebe yetiştirdiği bir dergâhı vardı. 666 (m. 1267) senesinde vefât etti. Cüsâk yakınında bir yere defnedildi. Babasının ismi ve hayâtı hakkında fazla bir bilgi yoktur, Îsâ el-Kürdî, hâller ve kerâmetler sahibi bir zât idi.

Es-Sirâc, Tûhfât-ül-Ervâh adlı eserinde Îsâ el-Kürdî'nin talebelerinden şu menkıbeyi nakleder: "Birgün Îsâ el-Kürdî'nin huzûruna ağlıyarak bir kadın geldi ve oğlunun Hıristiyanlar tarafından Berc denilen yerde esîr alındığını söyledi. Kurtarılması için yardım dileğinde bulundu. Onun sağ-sâlim geri dönmesini istedi ve; "Allahü teâlânın size bu kuvvet ve kudreti verdiğine inanıyorum" dedi. Îsâ el-Kürdî ona; "Yarın buraya geliniz. İnşâallah oğlunuz da burada olur" buyurdu. Ertesi gün kadıncağız erkenden geldi. Oğlunun elleri ve ayakları bağlı olarak Îsâ el-Kürdî'nin yanında olduğunu gördü. Ayrıca, oğlunun yanında el ve ayakları bağlı başka esîrler de vardı. Onların ellerini ayaklarını çözdüler ve nasıl kurtulduklarını sordular. Onlar; "Gece yarısı zindanın kapısı açıldı. Biz öldürüleceğimizi veya Trablus taraflarına esîr olarak götürüleceğimizi zannettik ki, bu ikincisi bizim için daha büyük azâb olurdu. Biz bu düşünceler içinde iken bir baktık ki, karşımızda Îsâ el-Kürdî hazretleri duruyor. Onun yardımı ve himmetiyle buraya getirildik" diye anlattılar. Kadıncağız oğlunu alıp, teşekkür ederek oradan ayrıldı."
Muhammed Saydah şöyle anlatır: "Îsâ el-Kürdî, yatsı namazını kıldıktan sonra dergâhından çıkar, bir yere gider, sabah ezanına yakın bir vakitte geri dönerdi. Merak ederek bir gece onu ta'kib ederek arkasından gittim.

Yolda dönüp dikkatle bana baktı. O esnada geri ve ileri hareket edemeyip, o gidip gelinceye kadar olduğum yerde çakılı kaldım. Nihâyet geri döndü. O zaman dilim çözüldü, izinsiz ta'kib etmemden dolayı Îsâ el-Kürdî'den af diledim. O da beni af edince, tekrar, yürümeye başladım. Beraberce geri döndük."
Emîr Seyfüddîn, Îsâ el-Kürdî hazretlerini çok sever ve ona çok hürmet ederdi. Vefâtına çok üzüldü, Îsâ el-Kürdî'nin cenâzesini yalın ayak ve üzüntülü bir hâlde taşıdı. Bulunduğu belde halkı da bu hâdiseye çok üzüldü.

1) Câmi'u kerâmât-il-evliyâ cild-2, sh. 227

TÂCÜDDÎN KÜRDÎ

İznik Medresesi'nin ikinci müderrisi, fıkıh âlimi. Hakkında çok az bilgi bulunan Tâcüddîn Kürdî, Anadolu Selçuklu Devleti kâdı'l-kudâtlarından Sirâcüddîn Mahmûd Urmevî'den ilim öğrendi. Konya'daki diğer âlimlerden ve hocasının tavsiye ettiği kimselerden ilim tahsil etti. Akranları arasında derecesi çok yükseldi. Halk arasında ilmi ve irfanı ile meşhûr oldu. İznik şehrini fetheden genç Osmanlı Sultanı Orhan Gazi, İznik'te bir medrese yaptırıp, oraya ilim erbâbını da'vet etti. Âlimlere çok izzet ve ikramda bulundu. Bu âlimler arasında Dâvûd-i Kayserî Karamanî ve Tâcüddîn Kürdî de vardı. Dâvûd-i Kayserî'nin 750 (m. 1349) yılında vefâtından sonra, İznik Orhâniye Medresesi'ne başmüderris olarak Tâcüddîn Kürdî ta'yin edildi, insanlara ilim öğretip fetvâlar veren Tâcüddîn Kürdî hazretleri, Orhâniye Medresesi'nde birçok talebe yetiştirdi. Talebelerinden Kara Halîl'e kızlarından birini verdi. Sonradan Osmanlı veziri olacak olan Kara Halîl, Çandarlı Halîl Hayreddîn Paşa'dan başkası değildi. Kızlarından birini de çok önceden Edebâlî'ye vermişti. Tâcüddîn Kürdî, 751 (m. 1350) yılından sonra vefât etti. Onun vefâtından sonra, İznik-Orhâniye Medresesi müderrisliğine Alâüddîn Esved, ya'nî Kara Hoca diye bilinen âlim ta'yin edildi.
Tâcüddîn Kürdî, ilimde önder, ahlâkta güzel, insanlara emr-i ma'rûf yapmakta çok gayretli idi. Allahü teâlânın rızâsını kazanmak için öğrenmiş olduğu güzel ve faydalı bilgileri, ya'nî Muhammed aleyhisselâm ve O'nun izinde gidenlerin yoluna dâir bilgileri, Allahü teâlânın rızâsı için öğretmekte çok gayretli idi. İnsanlara karşı çok cömert ve pek merhametli davranır, kalb kırmamağa, herkesi hoşnut etmeğe çok i'tinâ gösterirdi. Bu güzel ahlâkı sayesinde, herkes tarafından sevilir, nasîhatları dinlenirdi.

Tâcüddîn Kürdî'nin (radıyallahü anh), Orhan Gazi devrinde İznik ganîmetleri hakkında vermiş olduğu fetvâsı meşhûrdur. Bu husûsta şöyle anlatılır: Orhan Gazi, yıllarca İznik'i muhasara etti. Komutanlarından Lala Şahin Paşa'ya, muhasaraya devam etmesi emrini verip; "Göreyim seni, bir an önce kaleyi fethedersen, ganîmetler senin olsun" dedi. Lala Şahin Paşa da gayret gösterip, kaleyi bir an önce fethetti. Elde edilen ganîmetlerin de hepsine sahip oldu. Orhan Gazi, bunca malın devlet hazînesi dışına verilmesinde hatâ etmekten korktu. Tâcüddîn Kürdî hazretlerine müracaat edip, fetvâ sordu. Tâcüddîn Kürdî de ganîmetlerin devlet hazînesine kalmasını arzu ediyordu. Ancak Allahü teâlânın emri, verilen sözde durmayı îcâbettiriyordu. Fetvâyı da o yönde verip, ganîmetlerin Lala Şahin Paşa'da kalması icâbettiğini söyledi. Lala Şahin Paşa da, aldığı ganîmetleri, Orhan Gâzî'nin kullanacağı yerden başka yere harcamadı. Kirmasti kasabasında câmi, medrese, zaviye ve köprü yaptırdı. O da ganîmetleri, Allahü teâlânın dininin öğrenilmesi ve yayılması, müslümanların refah ve saadeti için harcadı.

1) Şakâyık-ı Nu'mâniyye tercümesi (Mecdî Efendi) sh. 27

MOLLA GÜRÂNÎ

Osmanlı âlimlerinin meşhûrlarından ve dördüncü şeyhülislâm. İsmi, Ahmed bin İsmâil bin Osman Gürânî'dir. Lakabı Şerefüddîn, Şihâbüddîn ve Molla Gürânî olup, Molla Gürânî lakabıyla tanınıp, meşhûr oldu. 813 (m. 1410) senesinde, Suriye'nin Gürân kasabasına bağlı bir köyde doğdu. Doğduğu yere nisbetle "Gürânî" denilmiştir. 893 (m. 1488) senesinde İstanbul'da vefât etti.

Molla Gürânî, daha küçük yaşta iken kendi memleketinde Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Sarf, nahiv, beyân, me'ânî gibi âlet ilimlerini ve kırâat ilmini öğrendi. Bundan sonra ilim öğrenmek için Bağdad, Diyarbakır, Hıns ve Hayfa şehirlerine gitti. Onyedi yaşında iken de Şam'a gidip, bir müddet de oradaki âlimlerden ders alıp, ilim tahsili yaptı. Şam'dan Kâhire'ye gitti. Kâhire'de zamanın âlimlerinden ders alarak; kırâat, tefsîr, hadîs ve fıkıh ilimlerini öğrendi ve bu ilimlerde icâzet aldı. O devrin en meşhûr âlimi İbn-i Hacer Askalânî'den hadîs ve fıkıh ilmine dâir eserler okudu. Bu hocasından okuduğu eserler arasında, Sahîh-i Buhârî ve fıkıh ilminde meşhûr eserler vardı. Hadîs ilminde İbn-i Hacer Askalânî'den icâzet aldı. Molla Gürânî bu minval üzere tahsilini tamamladıktan sonra; tefsîr, kırâat,

hadîs ve fıkıh ilimlerinde değerli bir âlim olarak yetişti. Yavaş yavaş tanınmaya ve Kâhire'deki medreselerde ders vermeye başladı. Memlûk Devleti hükümdârlarının ve devletin ileri gelenlerinin kurdukları ilim meclislerine katılıp, münâzaralara girdi. İlmi ve fesahati, güzel konuşmasıyla kısa zamanda tanındı. Hattâ Kâhire'de herkese açık bir ders verdi. Bu dersini dinleyen âlimler, onun ilimdeki üstünlüğünü takdîr ettiler. Hocası İbn-i Hacer Askalânî ona icâzet verdikten sonra, Sahîh-i Buhârî'yi gayet güzel bir mehâretle okuttuğunu bizzat görüp, şâhid oldu. Bundan sonra hayatının bir bölümünü Kâhire ve Şam taraflarında geçirip İstanbul'a geldi. İstanbul'a gelişi, hayâtında başka bir safha olmuştur. Önce Şafiî mezhebinde idi. Sonradan Hanefî mezhebine geçti.

Molla Gürânî'nin İstanbul'a gelişi şöyle vukû' bulmuştur O devrin meşhûr Osmanlı âlimlerinden Molla Yegân hacca gittiğinde, Kâhire'ye uğradı. Orada Molla Gürânî'yi tanıyıp, onun dîne bağlılığını ve ilimdeki yüksek derecesini görünce, İstanbul'a getirmek istedi. Lütuf ve iltifât göstererek İstanbul'a gelmesini söyledi. O da bu teklifi kabûl edip, Molla Yegân ile birlikte İstanbul'a geldi. Meşhûr âlim Molla Yegân, hacdan dönüp İstanbul'a gelince, Sultan İkinci Murâd Hân'ın otağına gidip, bir sohbet yaptı. Sohbet sırasında Pâdişâh; "Gezip gördüğün yerlerden bize ne armağan getirdin?" diye sordu. Bunun üzerine Molla Yegân; "Tefsîr, hadîs ve fıkıh ilminde iyi yetişmiş bir âlim getirdim" dedi. "Şimdi nerededir?" deyince; "Bâb-üs-se'âde'de beklemektedir" dedi. Bunun üzerine Pâdişâh, onu içeri getirmelerini söyledi. Molla Gürânî içeri girip, selâm verdi. El öptü. Sohbet sırasında Molla Gürânî'nin konuşması ve hâli, pâdişâhın hoşuna gitti. Onu hemen dedesi Murâd-ı Hüdâvendigâr Gâzî'nin eski kaplıcadaki medresesine müderris olarak ta'yin etti. Daha sonra da Yıldırım Medresesi'ne müderris ta'yin edildi. Böylece bir müddet bu vazifeye devam etti. Bundan sonra da Sultan İkinci Murâd Hân, Molla Gürânî'yi oğlu Şehzâde Mehmed'in ya'nî Fâtih'in yetiştirilmesi ile görevlendirdi.

Şehzâde Mehmed (Fâtih), bu sırada Manisa'da emîr idi. Babası İkinci Murâd Hân, oğlunun (Fâtih'in) yetişmesi ve eğitilmesi için pekçok âlimi ona hoca olarak göndermişti. Fakat Şehzâde Mehmed, zekî ve celalli olduğundan, giden hocalar onu bir türlü derse yanaştıramamıştı. Bu sebeple pâdişâh İkinci Murâd Hân, oğlunu yetiştirecek heybetli bir muallim arıyordu. Molla Gürânî'nin heybetli ve vakûr bir âlim olduğunu görerek ve sert tutumunu duyup, bu iş için onu ta'yin etti. Onun iyi bir eğitimden geçmesini istediğini söyleyip, gerekirse dövebileceğini de işâret etti. Bunun üzerine Molla Gürânî, Manisa'ya gönderildi. Molla Gürânî, Şehzâde Mehmed'in (Fâtih'in) yetişmesi için ona ders vermeye başladı. Gördüğü gevşeklik karşısında, vakûr ve sert tutumuyla, Şehzâde Mehmed'in hırçınlığını yatıştırdı. Hattâ ders sırasında; "Darabtühû te'dîben" (Terbiye etmek, eğitmek için onu dövdüm) ma'nâsındaki Arabca cümleyi dil

bakımından incelettirdi, tahlil ve tercüme ettirdi. Bu tutum karşısında Şehzâde Mehmed derslere devam edip, kısa zamanda Kur'ân-ı kerîmi hatmetti ve ilim öğrendi. Pâdişâh İkinci Murâd Hân, oğlu Şehzâde Mehmed'in Kur'ân-ı kerîmi hatmettiğini öğrenince, çok sevinip, hocası Molla Gürânî'ye çok miktarda mal ve parayı hediye olarak gönderdi. Fâtih Sultan Mehmed Hân'ın yetişmesinde, Molla Gürânî'nin büyük emeği geçti. Bu bakımdan Fâtih, şehzâdeliğinden beri hocasını çok sever, saygı ve hürmette kusur etmezdi.

Babası İkinci Murâd'dan sonra tahta geçen Fâtih Sultan Mehmed Hân, Molla Gürânî'yi vezîr yapmak istedi. Molla Gürânî bu teklifi kabûl etmeyip; "Huzûrunuzda, size devlet işlerinde çok hizmet edenler vardır. Onların ciddî çalışmaları, sonunda vezirliğe, sadr-ı a'zamlığa kavuşmak ideallerine bağlıdır. Veziriniz onlardan başkası olursa, kalbleri muğber olur ve sultânımıza zarar gelir" dedi. Sultan bu sözü beğendi ve onu kadıasker yapmak istediğini bildirince, bunu kabûl etti. Kâdılığa başlayınca, ayrıca müderrislik görevini de yürüttü. Daha sonra Bursa evkaf idâresi vazîfesi ve kadılık vazîfesi ile Bursa'ya gönderildi. Bursa'da bir müddet bu vazîfeleri yaptı. Daha sonra ba'zı sebeplerle Anadolu'dan ayrılıp, Mısır'a gitti.

Molla Gürânî Mısır'a vardığında, Mısır Sultânı Kayıtbay'dan tam bir kabûl ve çok ikram, hürmet gördü. Bir müddet sonra Fâtih Sultan Mehmed Hân, Mısır Sultânı Kayıtbay'a, Molla Gürânî'yi göndermesini rica etti. Kayıtbay, Fâtih Sultan Mehmed Hân'ın bu ricasını Molla Gürânî'ye bildirerek; "Gitme, ben sana onunkinden daha çok ikram ve ihtiram ederim" dedi. Molla Gürânî; "Evet inanıyorum, sizden çok fazla ikram gördüm. Ancak, benimle onun arasında baba ile oğul arasındaki gibi büyük bir sevgi vardır. Aramızdaki bu hâdise ise, bir başka şeydir. Bu sebepten o tabiî olarak ona meyl edeceğimi bilir. Eğer ona gitmezsem, sizin tarafınızdan gönderilmediğimi zanneder ve aranıza bir düşmanlık girebilir" cevâbını verdi. Sultan Kayıtbay bu cevâbı beğendi ve kendisine çok para ve yolda lâzım olabilecek eşyaları verip, büyük hediyelerle Fâtih Sultan Mehmed Hân'a gönderdi.

Molla Gürânî İstanbul'a gelince, Sultan ona çok hürmet gösterip, ikinci defa Bursa kadılığına ta'yin etti. Sonra yeniden Kadıaskerliğe ta'yin edildi. Bu arada müderrislik ve eser yazmakla da meşgûl iken, 885 (m. 1480) senesinde Şeyh-ül-İslâmlık makamına getirildi. Fâtih Sultan Mehmed Hân ona; maaş, hizmetçi ve diğer yardımları yanında, çok hediyeler de vererek, ikram ve hürmet gösterdi. Sekiz sene Şeyh-ül-İslâmlık yaptı ve hakka, adâlete uymakta titizlik göstererek, gayet güzel bir şekilde vazîfesini yerine getirdi.

Fâtih Sultan Mehmed Hân'a çok nasihat eder, işlerinde yardımcı olurdu. Ona karşı duyduğu samimi sevgi ve alâka sebebiyle, yeri geldikçe tenkid etmekten, uyarmaktan çekinmezdi. Hattâ giydiği ve yediği şeylere dikkat

etmesini, dâima dînin emirlerine uygun olmasını isterdi. Nasîhatlerini sert sözlerle söylemekten çekinmezdi.
Molla Gürânî; heybetli, vakûr, sarsılmaz bir ilim haysiyetine ve ahlâkına sâhib idi. Uzun boylu, gür sakallı, doğru ve açık sözlü idi. Vezirleri adlarıyla çağırır, Sultân'ın huzûruna girince, yüksek sesle selâm verip, müsâfeha yapardı. Da'vet edilmedikçe ve bayram günlerinden başka zamanlarda saraya gitmezdi. Bir defasında bir Arafe günü, Sultan, Molla Gürânî'ye bir haberci göndererek; "Yarın bayramı kutlamak üzere teşrîf etsin, geç kalmasın" diye haber yollamıştı. Molla Gürânî, gelen haberciye; "Yağışlı günlerdir, heryer çamur. Gelirsek, kılık kıyâfet değiştirmek îcâb eder. Yarın bizi bağışlasınlar. Biz uzaktan duâ ederiz. Bayramı uzaktan kutlayalım" dedi. Haberci dönüp bu sözleri pâdişâha iletince, Pâdişâh; "Bizim bayramımız, onların gelmesiyle mutlu olur. Herşeye rağmen gelmelerini bekliyoruz" dedi. Üzerlerinin çamur olmaması için de, sarayın selâmlığına kadar at ile girmesine izin verildi. Bunun üzerine da'veti kabûl etti. Molla Gürânî, devrin âlimlerine mütevâzî davranır ve onlara karşı kıskançlık göstermezdi. Hattâ resmî vazîfelerde kendinden daha üst makamlara çıkan âlimleri takdîr ederdi. Müderrislikden resmen ayrıldıktan sonra da ilim öğretmeye devam etti. Pekçok âlim yetiştirdi. Osmanlı âlimleri arasında ahlâkının üstünlüğü, ilmî husûslarda ta'viz vermeyen ve ilme çok önem veren bir âlim olarak tanındı. Günlerini hep ders vermekle, kitap yazmakla ve ibâdetle geçirirdi. Bir defasında talebelerinden biri, bir gece onun konağında kalmıştı. Hocası Molla Gürânî, yatsı namazından sonra Kur'ân-ı kerîm okumaya başladı. Başından başlayıp devamlı okurken talebesi bir müddet sonra uyuyakaldı. Sabaha doğru uyanınca gördü ki, hocası Molla Gürânî Kur'ân-ı kerîm okumaya devam ediyor, Mülk sûresini geçmiş, hatmetmek üzeredir. Sabah namazı vaktinde hatmi tamamladı. Sabahleyin o talebe bu durumu hizmetçilere anlatınca, hizmetçileri; "O, her gece böyle Kur'ân-ı kerîm okur ve bunu hiçbir sebeple terk etmez" demişlerdir. Molla Gürânî, ayrıca çok hayır ve hasenat yapmıştır. Dört câmi, bir Dâr-ül-hadîs medresesi, bir hamam ve binalar yaptırmıştır.
Molla Gürânî, vefât ettiği senenin bahar mevsiminde bir bahçe satın aldı. Kışa kadar o bahçede kaldı. Vezirler haftada bir bu bahçede ziyâretine gelirlerdi. Kış geldiğinde iyice hâlsizleşti. İstanbul'daki konağına göçtü. O günlerde bir sabah namazını kıldıktan sonra, kendisine bir yatak hazırlanmasını istedi. Yatak hazırlandı. Kuşluk namazını kıldıktan sonra Kıbleye dönerek, sağ yanı üzerine yatti. O gün, kendisinden Kur'ân-ı kerîmi, kırâat ilmini öğrenen hafızların yanında toplanmasını istedi. Bu arzusu üzerine, talebelerine haber gönderildi. Onlar da yanına toplandılar. Talebelerine; "Üstünüzde olan hakkımı ödeme zamanı bu gündür, İkindi vaktine kadar benim üzerime Kur'ân-ı kerîm okumaya devam ediniz, ikindiden fazla uzamaz" dedi. Hâfız talebeleri, Kur'ân-ı kerîm okumaya

başladılar. Vezirler durumu öğrenince, hemen yanına geldiler. Vezirler arasındaki Dâvûd Paşa, Molla Gürânî hazretlerini çok sevdiği için, hâlini görünce dayanamayıp, ağlamaya başladı. Molla Gürânî onun ağladığını görüp; "Niye ağlar durursun ey Dâvûd!" dedi. Dâvûd Paşa; "Sizi böyle zayıf görünce kendimi tutamadım" dedi. Bunun üzerine; "Ey Dâvûd, kendi hâline ağla! Ben dünyâda rahat ve huzûr içinde yaşadım. Allahü teâlâdan ümidim odur ki, ömrümün sonunda da, son nefesde de selâmet üzere olurum" dedi. Sonra vezirlere dönüp; "Benden Bâyezîd'e (İkinci Bâyezîd Hân'a) selâm söyleyin, namazımı bizzat kendisi kıldırsın ve borçlarımı, defnimden önce ödesin" dedi. Sonra; "Size vasıyyetim olsun! Beni kabrin yanına koyunca, ayağımı tutun ve beni kabrin başına çekin, sonra kabre koyun" dedi. Öğle namazını îmâ ile kıldı. Sonra; "İkindi ezanı ne zaman okunacak?" dedi. İkindi vakti gelince, müezzinin ezan okumasını bekledi. Müezzin, Allahüekber diye ezan okumaya başlayınca, Molla Gürânî hazretleri; "Lâilâhe illallah" diyerek vefât etti.

Sultan İkinci Bâyezîd Hân, namazında bulundu ve borçlarını ödedi. Cenâze namazı çok kalabalık olup, İstanbul ahâlisi onun vefâtından dolayı gözyaşı döktü. Cenâzesi kabrin başına getirilince, vasıyyetine rağmen kimse ayağından tutup çekmeğe cesâret edemedi. Cenâzesini bir hasır ile kabrin yanına çektiler ve kabre indirip defnettiler. Kabri, Aksaray-Topkapı arasındaki eski tranvay yolunun sol tarafında bulunan kendi yaptırdığı câminin önündedir.

Arabca kaynaklarda "Diyâr-ı Rûm'un, Anadolu'nun âlimi" olarak zikredilen Molla Gürânî, kıymetli eserler yazmış olup, eserleri şunlardır: 1- Gâyet-ül-emânî fî tefsîr-i seb'il-mesânî, 2- El-Kevser-ül-cârî alâ rıyâd-il-Buhârî: Hadîs-i şerîf kitaplarının en kıymetlisi olan Sahîh-i Buhârî'ye yazdığı şerhdir. 3- Şâtibiyye kasidesinin Ca'berî şerhine güzel bir haşiye yazmıştır. 4- Keşf-ül-esrâr an kırâat-il-eimmet-il-ahyâr. 5-Şerh-i cem'ul-cevâmi': Usûl-i fıkha dâirdir. 6- Aruz ilmiyle ilgili bir kaside.

1) Mu'cem-ül-müellifîn cild-1, sh. 166
2) El-A'lâm cild-1, sh. 97
3) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1038
4) Ed-Dav-ül-lâmi' cild-1, sh. 241
5) Şakâyık-ı Nu'mâniyye tercümesi (Mecdî Efendi) sh. 102
6) Tabakât-üs-seniyye fî terâcim-il-Hânefiyye cild-1, sh. 280
7) Esmâ-ül-müellifîn cild-1, sh. 135
8) Keşf-üz-zünûn cild-1, sh. 553, 646, 899; cild-2 sh. 1190, 1486
9) Tâc-üt-tevârih (ulemâ kısmı)

10) Osmanlı müellifleri cild-2, sh. 1
11) İzâh-ül-meknûn cild-2, sh. 92
12) Brockelmann Sup-2, sh. 319
13) Devhat-ül-meşâyıh sh. 10
14) Rehber Ansiklopedisi cild-12, sh. 185

TÂHÂ-İ HAKKARÎ

Osmanlılar zamanında Anadolu'da yaşayan evliyânın en büyüklerinden. İnsanları Hakka da'vet eden, onlara doğru yolu gösterip hakîkî saadete kavuşturan ve kendilerine "Silsile-i aliyye" denilen büyük âlim ve velîlerin otuzbirincisidir. Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin onbirinci torunudur. Ya'nî Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) soyundan olup, seyyiddir. Hâlid-i Bağdâdî'nin talebelerinin büyüklerindendir. Rûh bilgilerinin mütehassısı, Rabbanî ilimlerin hazinesidir. Mevlânâ Hâlid'in talebesi olan Seyyid Abdullah'ın kardeşi Molla Ahmed'in oğludur. Lakabı; Şihâbüddîn, İmâdüddîn ve Kutb-ül-irşâd vel-medâr'dır. Hocası tarafından Şemdinân'da Nehri kasabasında ders vermeğe me'mûr edildi. Bütün İslâm âlimleri gibi, gecelerini gündüzlerine katarak İslâmın güzel ahlâkını yaymış, herkesi iyilik yapmağa teşvik eylemiştir. 1269 (m. 1853) senesinde Nehrî'de vefât eyledi.

Seyyid Tâhâ, çocukluğundan itibâren büyük bir istidâd, vekar ve heybet sahibi idi. Onu her gören ilerde pek büyük bir zât olacağını söylerdi. Küçük yaşta Kur'ân-ı kerîmi hatmetti ve ezberledi. Sonra ilim tahsiline başladı. Süleymâniye, Kerkük, Irak, Erbîl, Bağdat gibi ilim merkezlerine giderek şöhretli âlimlerden; tefsîr, hadîs, fıkıh gibi zâhirî ilimleri, zamanın fen ve edebiyat bilgilerini öğrendi.

Seyyid Tâhâ, daha ilim talebesi iken, birgün Bağdat'a yakın bir yerde, çok küçük bir akarsudan abdest alıyordu. Arkadaşları; "Bu su çok azdır, bununla abdest olmaz" deyince; "Bu, mâ-i câridir, ya'nî akar sudur. Dînimizde bununla abdeste izin vardır. Siz ilim talebesisiniz, bunları bilirsiniz. Sonra bu suda balık bile yaşar" buyurdu ve elini orada biriken su birikintisine sokup çıkardı. Arkadaşlarına uzatarak; "Bakın bu suda kocaman balıklar yaşamaktadır" deyip elindeki balığı gösterdi. Bu büyük kerâmeti gören arkadaşları; "Bundan sonra sen ne yaparsan yap, bir daha sana i'tirâz etmiyeceğiz" dediler.

Onüçüncü asrın kutbu olan Mevlânâ Hâlid, Hindistan'a giderek, Gulâm Ali Abdullah Dehlevî'nin huzûru ile şereflenip, lâyık ve müstehak oldukları fazilet ve kemâlâti aldı. Sonra, Allahü teâlânın kullarına doğru yolu gösterip Hakka kavuşturmak için vatanına döndü. Her taraf, Mevlânâ'nın kalbinden saçılan nûrlar ile aydınlanmağa başladı. Bu sırada arkadaşı olan

Seyyid Abdullah da, Süleymâniye'de bulunan Mevlâna'yı ziyârete gitti. Onun da sohbetle bulunarak, kemâle geldi ve halîfe-i ekmeli ya'nî en olgun halîfesi oldu. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye, biraderi oğlu Seyyid Tâhâ'nın, harikulade ve yüksek istidâdını anlattı. Mevlanâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri de, bir daha gelişinde, onu beraber getirmesini emir buyurdu. Seyyid Abdullah bir dahaki ziyâretlerinde yeğeni Seyyid Tâhâ'yı da götürdü. Mevlânâ hazretleri, Bağdat'ta Seyyid Tâhâ'yı görür görmez, hemen Abdülkâdir-i Geylanî hazretlerinin kabr-i şerîfine gidip istihâre etmesini emr eyledi. Seyyid Tâhâ da kabre gidip istihâre eyledi. Ceddi Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri, Allahü teâlânın izniyle kabr-i şerîfinden kalktı ve onu çok iyi karşıladı. Sonra; "Benim yolum büyük ise de, şimdi ehli kalmadı. Mevlânâ Hâlid ise, zamanının âlimi, evliyânın en büyüğüdür. Hemen ona git, teslim ol, onun emrine gir" buyurdu.

Seyyid Tâhâ, büyük dedesi Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin ma'nevî emri ve izni üzerine, Mevlânânın huzûruna geldi. Bu öyle bir gelişdi ki, pek az kimselere nasîb olmuş, nasıl ve neler elde ederek gideceği, bu başlangıç ve gelişden belli oluyordu. Mevlânâ, Seyyid Tâhâ'nın yetişmesine, gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, kalblerin düşünemediği manalara erişmesine himmet gösterip yardım etti. İleride zamanın en büyük âlim ve velîsi olacak tarzda, ihtimam ve ciddiyetle onu terbiye etti. Riyâzet ve mücâhedesinde hiç eksiklik etmedi. Nefsin istediklerini yaptırmayıp, istemediklerini yaptırdı.

Mevlânâ Hâlid hazretleri, yetiştirme ve terbiye esnasında, Seyyid Tâhâ'ya dağdan istincâ taşları getirttirdi. Bu hâl, talebeleri arasında, taaccüble karşılanır; "Hocamız Mevlânâ, Resûl-i ekremin (aleyhisselâm) Ehl-i beytine çok fazla bağlı olduğu hâlde, Seyyid hazretlerini dağa göndermesinden hikmet nedir?" derlerdi. Hazret-i Mevlâna ise, bu husûsda konuşmaz sükût ederdi.

Seyyid Tâhâ hazretleri, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin yanında seksen gün kaldıktan sonra, evliyâlıkta pek yüksek derecelere kavuştu. Keşf ve kerâmet sahibi olarak hilâfet-i mutlaka ile şereflendi.

Seyyid Tâhâ hazretleri, hilâfetle müşerref olup Berdesûr'a hareket edeceği zaman, hazret-i Mevlânâ onu büyük bir cemâatle teşyî' etti, uğurladı. Vedâdan sonra, Seyyid Tâhâ, Mevlânâ'nın ayrılmış olduğunu hissedip, atına binmek istediğinde, üzenginin bir kimse tarafından tutulduğunu anladı. Baktığında, üzengiye yapışan ve onu tutanın hocası Mevlânâ'nın olduğunu gördü. "Estağfirullah" deyip, geri çekildi. Hazret-i Mevlânâ, Seyyid Tâhâ hazretlerine hitaben; "Bir zaman nefsinin terbiyesi için size dağdan taş getirtiyordum. Şimdi Resûl-i ekremin Ehl-i beytine olan bağlılığım hasebiyle, üzengini benden başka kimse tutamaz. Siz de bundan kaçınamazsınız" buyurdu. O da sıkılarak, "Emîr edebden üstündür" sözü gereğince ata bindi. Bir müddet binlerce âlim, sâlih, talebe ve halkın katıldığı uğurlama merasimi ile yürüdü. Sonra, Mevlânâ durdu. Elindeki

dizginleri, Seyyid Tâhâ'ya verip; "Bundan sonra dizginlerin senin elindedir. Terbiye ve yetişmende kusur etmedim. Cenâb-ı Hak yardımcın, büyüklerin rûhları sığınağın olsun" buyurdu. Tâhâ-i Hakkâri hazretleri Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin halîfesi olarak Berdesûr'a geldi.

Seyyid Abdullah, Nehrî'de talebe yetiştirmek ile meşgûl iken, oraya çok yakın olan Berdesûr'a Seyyid Tâhâ'nın da gönderilmiş olmasının hikmetini anlayamayan birçokları; "Böyle iki büyük halîfenin bir yere gönderilmesinin sebebi nedir?" dediler. Fakat bunu, kısa bir süre sonra Seyyid Abdullah vefât ettiğinde anladılar. Bunun üzerine, oranın halkı tarafından Seyyid-i Büzürk (Büyük Efendi) diye bilinen Seyyid Tâhâ hazretleri, Nehri kasabasına gelip talebe yetiştirmeğe başladı. Burada kırkiki sene, ilim talebesine, Hak âşıklarına ve Hakkı arayanlara feyz ve nûr saçtı. Âşıklar, uzaktan yakından pervane gibi bu irşâd ve nûr kaynağının etrâfına toplandılar. Nehri, Cennet bahçelerinin gıbta edeceği bir gülistan oldu ki, Allahı arayanların arzusu ve rûhlarının mıknatısı hâline geldi. Şimdi birkaç harab evin bulunduğu Nehri'de, o zaman nüfus onaltıbine yükseldi. Nehri, birkaç câmi, mescid, medreseler, çarşı ve diğer dükkân, han, hamam ve benzeri binalarla o civarın merkezi idi.

Seyyid Tâhâ hazretleri, vefa ve sadâkatte Hazreti Ebû Bekr-i Sıddîk'ı, şecaatte ve adâlette Hazreti İmâm Ömer'i, haya ve hilmde Hazreti Osman'ı, vilâyet-i kübrâda Hazreti İmâm Ali'yi (r.anhüm) temsil ederdi. Tıpkı Resûlullaha yakın Eshâb-ı Kirâmdan birisi gibi idi.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin, murâkabe etmesinin çokluğundan, boynundaki kemik, dışarıya doğru eğilmiş gibi görünürdü. Vekâr ve heybetinden mübârek yüzüne bakılmazdı. Yüzündeki heybet şuası, ondördüncü gecedeki ay gibi gözleri kamaştırırdı. Alnı geniş, kaşları kesif (sık), iki kaşları arası açık, mübârek gözleri siyah, yüzleri yuvarlak, sakalı top, orta boylu bir nûr parçası idi. Gönül sahibleri görünce, rûhen âşık olurlardı. Hülâsa, ilâhî nûrun tecellîsi idi. Sohbetlerinin ehli olanlar, aşkla kendilerinden geçerlerdi. Nehri hududuna girildiğinde, feyz ve muhabbet kokuları, akıllı olanları ve gönül sahiplerini istilâ ederdi. Ziyâretçiler, abdestsiz olarak Nehrî'ye giremezdi. En büyük halîfelerinden meşhûr Molla Tâhâ ki, "Halîfe Köse" lakabıyla tanınır, o buyurdu ki: "İki yerinden başka Nehrî'nin bütün taşları, ağaçları, herşeyi nûrdur. Biri, yahudi mahallesi, öbürü Mûsâ Bey ismindeki bir münâfığın kalesidir."

Seyyid Tâhâ hazretleri, teheccüd namazını ekseriya saâdetli hânesinde, ba'zan kendi mescidlerinde eda ederlerdi. Kuşluk namazını dâima câmide kılardı. Her gün medreseleri kontrol eder, müderris ve talebelerin tahsillerini tedkik buyururdu. Müderrislerin müşkil mes'elelerini hallederdi. Nehri, karınca yuvası gibi, dâima sâlih kişiler ve talebelerle dolu idi. Binlerce gönül sahibleri feyz almak için boyunlarını büküp, o dergâha akın ederlerdi. Gece-gündüz o makamın, zikr, fikr, ibâdet ve tâatsız bir ânı bulunmazdı. Seyyid Tâhâ hazretleri dergâha teşrîflerinde, herkesin

gönülleri, inci saçılan dillerinden çıkacak sözlere bağlanırdı. Nehri kasabası binyediyüz hâne iken, hiçbir evde yemek söz konusu değildi. Hepsi tekkeden yer, içerdi. İkindi namazından sonra "Hatm-i hâcegân-ı kebîr", sonra İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin "Mektûbâtı okunurdu. Seyyid Fehîm hazretleri Nehrî'de ise ona, yok ise, muhterem dâmâdları ve halîfeleri Seyyid Abdülehad hazretlerine okuturlardı. Bu arada ba'zı kelime veya cümle üzerinde geniş bir îzâh, sohbetlerinin mevzû'unun esâsı olurdu. Nehrî'de misâfirlerden, faraza sadrâzam olsa dahî, akşamla yatsı arasında yemek fasılası yoktu. Bu müddet zikr, fikr ve ibâdetle geçirilirdi. Akşam yemeği, akşam üzeri yenirdi. Talebelere teveccüh edip makamlarını yükseltme vakitleri, Seyyid hazretleri tarafından ta'yin buyurulur, gün, saat ve şartlarını îlan ederlerdi. Ba'zan bu teveccühü halîfelerinden birisine yaptırırlardı. Kendisini sevenlerden ve talebelerinden kimseyi unutmazlar, herkesin hâlini genişçe suâl buyururlardı. Kimin bir sıkıntısı olursa, hemen gidermeğe çalışırlardı. Sıla-i rahme ehemmiyet verir, muhtaç olanların ihtiyâçlarını karşılardı. Hocasının tavsiyelerine binâen devlet ricali ile temas buyurmazlar, ancak ba'zı müslümanların zararını önlemek üzere mektûp yazarlardı. Hâlbuki başta Sultan Abdülmecîd Hân olmak üzere, bütün devlet ricali her emirlerine amade idi.

Seyyid Tâhâ hazretleri, bütün cihâna hükmeden bir hükümdâr olsa, dünyâyı en güzel şekilde idâre edebilirdi. Aklı, idrâki, idâre ve intizâmı akıllara hayret verirdi. Dünyâ ve âhırete âid ilimlerdeki maharet ve ihtisası, herkesten üstün idi. Hülâsa, madden ve ma'nen, İslâm âlemine bahşedilen ilâhî lütuflardan bir büyük ni'met idi.

Seyyid Abdülhakîm Arvâsî hazretlerinin babasının dedesi olan Seyyid Muhammed, o zaman Van'dan gelip, bu kaynakdan feyz aldı. Seyyid Tâhâ, Van'ı şereflendirince, Seyyid Muhammed'in evinde misâfir olurdu. Seyyid Muhammed'in birâderi Molla Lütfî'nin oğlu Seyyid Sıbgatullah Efendi de, Hizân'dan Van'a gelince, Seyyid Tâhâ'ya talebe oldu. Çok feyz ve bereketlere kavuştu. Sonra Hizan'a babasının yanına gitti. Bundan sonra, yüzlerce talebesi ile, her yıl Nehri'ye Seyyid Tâhâ hazretlerini ziyârete giderdi.

Seyyid Tâhâ hazretleri zamanında, İran Şahı, Şemdinan'a yakın 145 pare köyü, her şeyi ile beraber Seyyid Tâhâ'ya bağışladı. Bu haberi kendisine getirdiklerinde, bir an başını eğip kaldırdıktan sonra; "Elhamdülillah" dedi. İran şahı ölünce, oğlu bu köyleri geri aldı. Haberi Seyyid Tâhâ'ya getirdiklerinde, yine başını eğip bir an sonra kaldırdı ve; "Elhamdülillah" buyurdu. Köse Halîfe; "Efendim! Köyleri size hediye ettikleri zaman da hamd ettiniz. Geri aldıklarında da hamd ettiniz. Hikmeti nedir?" diye arzedince; "Hediye ettikleri zaman kalbimi yokladım. Dünyâ malına sevinmediğimi gördüm, bunun için hamd ettim. Şimdi geri aldıklarında, yine kalbime baktım. Hiç üzüntü bulunmadığını gördüm. Yine hamd ettim" buyurdu.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin, Köse Halîfe nâmıyla ma'rûf, âlim, âmil ve veliyyi kâmil bir talebesi var idi. Seyyid Tâhâ'nın halîfelerinden olup ismi Tâhâ idi. Edebinden, "İsmim Tâhâ'dır" demeğe haya ederdi. Üstadından kendisine bir isim vermesini düşünür, fakat arzedemezdi. Sakalı biraz seyrek idi. Birgün, bu düşüncesini ve utancını keşfeden hocası, bir talebesine; "Bizim Köse buraya gelsin" buyurdu. Buna çok sevinip, bu ismi üzerine aldı ve hilâfetle şereflendikten sonra da ismi, "Köse Halîfe" kaldı.
Seyyid Tâhâ-i Hakkâri'nin kerâmetleri pekçoktur. Bunlardan ba'zıları:
Musul taraflarında şeyhlik iddiasında bulunan bir kimse, talebesinden birini Seyyid Tâhâ hazretlerinin yanına gönderdi ve; "Seyyid Tâhâ'ya, sünnete uymayan bir iş işletmeden, buraya dönme" dedi. O da kalkıp Nehrî'ye geldi. Bir ikindi namazından sonra, Seyyid Tâhâ hazretlerinin mescidin kapısında duran ayakkabılarından sol ayağınınkini uzağa koydu. Bununla mescidden sağ ayakla çıkmasını ve sünnete uygun olmayan bir iş yapmasını düşünmüştü. Fakat Seyyid Tâhâ hazretleri, kalabalık içerisinde, o kişiye hitâb edip; "Aldığın ayakkabıyı yerine koy! Senin aradığın şey, bu kapıda yoktur" buyurdu.
Bir gece hırsızın biri, Seyyid Tâhâ hazretlerinin anbarına girip bir çuval un almak istemişti. Çuvalı doldurdu, fakat kaldıramadı. Yarıya kadar boşalttı, yine kaldıramadı. Biraz daha boşalttı. Yine kaldırıp götüremedi. O sırada, Seyyid Tâhâ hazretleri anbara geldi ve; "Ne o, çuvalı kaldıramıyor musun? Yardım edeyim" deyince hırsız, donakalıp birşey diyemedi. Seyyid hazretleri çuvalı kaldırıp, hırsızın sırtına verdikten sonra; "Bunu al git, bizim adamlarımız görmesin, belki canını yakarlar. Bir daha ihtiyâcın olursa, anbara değil, bize gel" buyurduğunda hırsız tövbe edip, sâdık talebelerinden oldu.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin kayınpederi, Nehri kadısı idi. Bu mübârek dâmâdını o kadar çok severdi ki, kabrinin, onun kabrine girişte yapılmasını ve; "Seyyid Tâhâ hazretlerinin kabrini ziyâret etmek isteyen Hak âşıkları, benim mezarıma uğrayıp da geçsinler. Belki o mübârek zâtı ziyâret edenlerin hürmetine Allahü teâlâ beni affeder. Yahut onu ziyârete gelenlerin ayaklarına mezarımın toprağı değmekle teberrük ederim" buyurdu. (Gerçekten o mezar, Seyyid Tâhâ hazretlerinin mübârek kabirlerinin tam girişindedir.)
Bir ermeni. Seyyid Tâhâ hazretlerine gelip; "Çocuğum olmuyor, sizin büyük bir zât olduğunuza inanıyorum. Duâ edin de, çocuğum olsun" dedi. Seyyid Tâhâ hazretleri, talebesinden birine; "Git bir beze iki tane koyun kılı koy, sar, getir!" buyurdu. Talebesi emri yerine getirdi. Seyyid Tâhâ, ermeniye; "Bu bezi beline sar, hiç çıkarma" buyurdu. Aynı ermeni beş sene

sonra gelip; "Efendim, her bâtında iki çocuk olmak üzere, beş senede on tane çocuğum oldu. Artık yeter" dedi. Seyyid Tâhâ da; "Belindekini artık çıkarabilirsin" buyurdu.

Seyyid Sıbgatullah, Arvas'dan Hizân'a halîfe olarak gönderilmeden önce, Van'a gitmişti. Van vâlisi, Vanlılara nasihat etmek için Van'da kalmasını çok rica etti. O da; "Hocam Seyyid Tâhâ hazretleri müsâade ederlerse kalırım" dedi. Nehrî'ye varınca, vâlinin ricasını ve ilâveten; "Van halkı nasîhata çok muhtaçdır" diyerek arzetti. Seyyid Tâhâ: "Molla Sıbgatullah! Van halkı âsîdir. Ne sen onları ıslah edebilirsin, ne de ben. Ancak bana ma'lûm olduğuna göre, sizin hânedandan büyük âlim ve fâzıl Seyyid Fehîm isminde bir zâtın gizli te'sîrli himmetleri ile Van halkı muvakkaten ıslâh edilecektir. O zâtın şu anda hayatta olup olmadığını bilmiyorum" buyurunca, bu hikmetli beyânlarına karşılık Seyyid Sıbgatullah; "Evet efendim, o zât benim amcazâdemdir. Cezîre'de Şeyh Hâlid Cezîrî'nin yanında, ilim tahsiline devam etmektedir. Gerçekten buyurduğunuz gibi ilim ve fazileti ile meşhûrdur" dedi. Hazret-i Seyyid Tâhâ, bu îzâha çok memnun olup; "İkinci gelişinizde onu mutlaka bana getireceksiniz" buyurdu.

Bir müddet sonra, Seyyid Muhammed, oğlu Seyyid Fehîm'in Seyyid Tâhâ hazretlerinden ilim tahsil etmesi için onunla Nehrî'ye doğru yola çıktılar. Yolda; "Yavrum Fehîm! Huzûruna çıkacağın Seyyid Tâhâ, çok büyük zâtdır. Vilâyet derecelerinin en yükseğindedir. Feyz almadıkça, kemâle ermedikçe, ondan sakın ayrılma" dedi. Nehrî'de Seyyid Tâhâ hazretlerinin elini öptüler. Seyyid Fehîm-i Arvâsî ayakta iken, Tâhâ-i Hakkâri hazretleri bir vazîfe verip, ta'lim buyurdu. Sıcak bir günde anlattıklarını tekrar ettirdi. Seyyid Fehîm, hepsini olduğu gibi söyleyip, yalnız "Hatt-ı tûlânî" yerine "Hatt-ı tûlf" dedi. Seyyid Tâhâ, onu hemen düzeltti. O zaman Seyyid Fehîm pek genç idi. Medrese derslerini henüz bitirmemişti.

Seyyid Tâhâ hazretleri, birgün talebeleriyle birlikte, Ahmed-i Cüzeyri hazretlerinin "Dîvân"ından okuyordu. Bir beytin ma'nâsını talebelerine sordu. Herkes birşeyler söyledi. O zaman, Seyyid Fehîm çok genç idi ve oraya yeni gitmişti. "Sen ne dersin Molla Fehîm?" buyurdu. Seyyid Fehîm hazretleri de, anladığını söyledi. Nihâyet Seyyid Tâhâ; "Söyleyenler içerisinde, Cüzeyrî'nin muradına en yakın olanı Seyyid Fehîm'in söylediğidir. Bununla beraber, onunla, Cüzeyrî'nin muradı arasında yerle gök kadar mesafe vardır" buyurdu. (Cüzeyrî büyük velîlerden ve Hak âşıklarından olup, yaslandığı taş, kalbinin hararetinden, aşkının ateşinden ısınırdı. Oradan ayrılınca, ihtiyâr bir kadın o taşa hamurunu koyar, biraz sonra hamur pişerek ekmek olurdu. Çok garîb kerâmetleri, çok ince ve yanık ma'nâlı şiirleri vardır. "Dîvân"ı, doğu illerimizde asırlardır okunmaktadır.)

Tâhâ-i Hakkâri hazretleri, Seyyid Fehîm'i öyle yetiştirmişti ki, oğlu Habîb vefât edince, Seyyid Fehîm hazretlerine; "Bir bak bakalım, bizim evlâd

nasıldır, ne ile meşgûl oluyor?" buyurdu. Seyyid Fehîm hazretleri, kabrinde murâkabe edip geldi ve; "Oğlunuzu, rahat ve dağılmış inci tesbîh tanelerini toplayıp, bir ipliğe dizmeğe uğraşır gördüm" dedi. Bunun üzerine Seyyid Tâhâ; "Ben de öyle gördüm, onları ancak kıyâmete kadar dizer" buyurdu. (Bu oğullarının kabri, kendi kabirlerinin bitişiğindedir.)

Seyyid Tâhâ, birgün, câmi duvarına dayanarak otururken, oraya Seyyid Fehîm geldi. Seyyid Tâhâ hazretleri mübârek eli ile işâret ederek, onu yanına çağırdı ve buyurdu ki; "Sen zekî bir talebesin. Mutavvel'i okumalısın!" O da; "Efendim kitabım yok. Hem de, memleketimizde okunan bir kitap değildir" deyince, Seyyid Tâhâ kendi kitabını verdi.

Seyyid Fehîm tahsilini bitirmek için, Muş'un Bulanık kazası, Âbirî köyünde, Molla Resûl-i Sübkî'nin yanına gitti. Mutavvel'i bunun huzûrunda okuyup, bitirdi. Vilâyet derecelerinde yükselmek için de her yıl iki kerre Nehrî'ye ya'nî Şemdinân'a geliyordu. Her gelişinde, Seyyid Tâhâ'nın çeşitli iltifâtlarıyla şerefleniyordu. Meselâ birgün, câmi sofasında "Mektûbât" okunuyordu. Dinleyenler çok kalabalıktı. Seyyid Fehîm ise uzakta ayakta dinliyordu. Seyyid Tâhâ, kitapdan başını kaldırarak; "Molla Fehîm! Acaba şimdi hiç üstâd yok mu?" buyurunca, Seyyid Fehîm cevap vererek; "Şimdi bulunan üstâd gibi, hiç gelmemiştir" deyiverdi.

Seyyid Tâhâ hazretleri, Seyyid Fehîm'in kemâle gelip olgunlaştığını görünce ona, talebe yetiştirmek üzere mutlak icâzet verdi. Seyyid Fehîm ise, bu işi görmeğe lâyık olmadığını bildirdi. Seyyid Tâhâ ise, ısrarla bu vazîfeyi alması için uğraştı ve kabûl ettirdi. Memleketi olan Arvâs'a gitmesini emir buyurdu. Seyyid Fehîm, Nehri'deki dağın tepesine çıkıp giderken, tekrar çağırdı. Kitapların içindeki mektûplarını kendisine göstererek; "Bu ihlâs ve sevgi, sizin değil midir? Niçin bu vazîfeden kaçınıyorsun" buyurdu.

Seyyid Tâhâ hazretleri, bir gece rü'yâsında Resûl-i ekrem efendimizi (aleyhisselâm) uçsuz-bucaksız bir sahrada ilerlerken gördü. Önlerinde, yanlarında ve arkalarında, şefaat isteyen pekçok insan vardı. Kimi eteklerine tutunmuş, kimi önlerine geçip dize gelmiş ve başını eğmişti. Seyyid Tâhâ hazretleri bir kenarda bekliyordu. Allahın Resûlü (aleyhisselâm) onu görünce, ona doğru yöneldiler. Ona iltifâtlarda bulundular.

Yine bir gece rü'yâsında, dağdan bol bir suyun aktığını ve herkesin ondan içmeğe koştuğunu gördü. Kendisi ise o gün, suyu kaynağından içmek için dağın tepesine tırmanıyordu. Bir de gördü ki, suyun kaynağında Allahın Resûlü (aleyhisselâm) var. Ve bütün sahrayı kol kol dolaşan sular, O'nun mukaddes parmaklarından akmaktadır... Seyyid Tâhâ, suyu o mübârek parmaklardan ve fışkırış noktasından içmek saadetine erişmek için yaklaştı ve içti.

Hocası Mevlânâ Hâlid hazretleri, kendisine yazdığı Fârisî mektûplarından birinde şöyle buyurdular: "Kıymetli Seyyid Tâhâ! Allahü teâlânın emânında olunuz! Âfet olan şöhretten dâima çok sakınınız! Kişi için,

talebelerin çokluğu büyük belâ olabilir. Allahü teâlâ sizi o âfetten korusun! Âmîn. Kalbin acem beldelerine meylini, öldürücü, rûhu kurutucu zehir biliniz! Nerede kaldı ki, onların yanına gidilsin. Onlara yakın olmaktan, tatlı, idâreli dil kullanmaktan çok uzak olmalıdır. İnşâallah bir araya gelmezsiniz. Eğer şah bile bizzat da'vet ederse, gitmemelidir. Nerede kaldı ki, başkalarının da'vetine gidilsin. Böyle da'vete verilecek cevap şudur: "Biz derviş kimseleriz. Bizim işimiz, dünyâdan kesilmek ve İslâm pâdişâhına duâ etmek, insanların dînine hizmettir. Devlet reîslerinin meclisinin edeblerini bilmeyiz." Sana emrettiğim üzere ol, muhalefet etme! Molla Mustafa Eşnevî'ye de fakirin selâmını söyle ve bu yazdıklarım aynı zamanda onun içindir. Fitne olan yerden çok uzak olup, dîne hizmet edecek yerde bulunmak ve yerleşmek zarurîdir. Bizden birşey gizli tutulmasın ki, helake sebep olur. Kulların en za'îfi Hâlid-i Nakşibendî Müceddidî."
Seyyid Tâhâ hazretleri, halîfesi Seyyid Sıbgatullah Arvâsî'ye yazdıkları Fârisî bir mektûpda şöyle buyuruyor: "Adı güzel, feyz ve fâide menbâı Molla Sıbgatullah! Selâm eder, duâlarımı bildiririm. Gönderdiğiniz güzel mektûbunuz geldi. Bizi sevindirdi. Allahü teâlâya hamd ve şükürler olsun ki, dünyâ ve âhıret saadetinin sermâyesi olan fukaraya (evliyâya) muhabbetiniz hiç sönmemiş, kızıl kor gibi durmaktadır ve ayrılık günleri onu hiç etkilememiş. İki şeyi muhafaza etmek lâzımdır: Bu dînin sahibine son derece bağlılık ve hocasına ihlâs ve muhabbet üzere olmak. Bu iki şey olunca, ne verilirse ni'mettir. Bu ikisi kuvvetli olup, başka birşey verilmezse, hiç üzülmemelidir. Sonunda verilecektir. Eğer, Allah korusun, bu iki şeyden birinde halel (ârıza, sakatlık) olursa, bununla birlikte hâller ve zevkler bulunsa da, bunları istidrâc bilmeli, kendinin harablığı görmelidir. Doğru yol budur. Allahü teâlâ muvaffak eylesin!"

İkinci mektûplarında da; "Duâcınızın hâllerini sorarsanız, Allahü teâlâya hamd olsun ki, sevdiklerimizin istediği şekildedir. "Kardeşimin oğlu, birkaç kimse ile birlikte huzûrunuzla şereflenmek isterler, izin var mıdır?" diyorsunuz. Buyursunlar! Fakat kendinizi onlara karşı yetersiz göstermemek şartıyla. Her zaman geliniz. Canınız istediği kadar kalınız. Ne zaman gitmek isterseniz gidersiniz. Vesselâm ved-duâ! Kulların en za'îfi Seyyit Tâhâ Hâlid-i Nakşibendî."
Birgün Seyyid Tâhâ hazretlerine; "Amcanız Seyyid Abdullah hazretlerinin üzerinde türbe vardır. Başkalarında ise yoktur. Acaba hikmeti nedir?" diye sordular. Seyyid Tâhâ hazretleri de şöyle buyurdu: "Biz Berdesûr'dan Nehrî'ye gelmeden önce, basit bir şekilde örtmüşler. Amcam sağ olsaydı, babasının üstünü dahî örtmezdi. Madem ki, siz örttünüz, biz birşey demiyoruz. Ama bizim üzerimiz örtülmeyecektir." (Gerçekten bu emir devam etmektedir. Başkale'de, Gayda'da, Arvas'da, Van'da, Ankara'da ve diğer yerlerdeki ona bağlı seyyidlerin hiçbirinin üstü örtülü ya'nî türbe içinde değildir.)

Seyyid Tâhâ hazretleri Şehîdân dağını her yıl iki kere ziyâret ederdi. (Bu dağ, Şemdinli'nin doğusunda, hattâ babalarının medfûn bulunduğu Meleyân köyünün de doğusundadır. İran hududuna yakındır. Hazret-i Ömer (radıyallahü anh) zamanında, Eshâb-ı Kirâm, o belde ve ülkeleri feth için buraya gelmişler ve bu dağda şehîd olmuşlardır. O zamandan beri bu dağın ismi Şehîdân (şehîdler) dağıdır.

Irak'ın Revândız havâlisinde, Berzend kabilesi ile Hayderî kabilesi arasında bir husûmet meydana gelip, birbirlerine harb îlân ettiler. Irak'ta, sözleri geçen bütün halk araya girdiği hâlde, bu fitne ve kavgayı önleyemediler. Önemli mes'ele olduğundan, Seyyid Tâhâ hazretlerine; "Bunu siz hâlledersiniz" dediler. Sulh ve barıştırma dînî bir emir olduğundan, hemen Irak'a, ya'nî Revândız'a hareket eyledi. Her iki taraf Seyyid Tâhâ hazretlerini görünce, birlikte karşılayıp ellerini öperek emirlerine uydular. Bunları barıştırıp, Nehrî'ye geldiklerinde, âdetleri olduğu üzere, Nehri yolunda bulunan nehir kenarındaki Zî Tûvâ Çeşmesi başında istirahat ettiler. Beraberlerinde bulunan bin kişiye öyle bir teveccüh ettiler ki, bunlardan beşyüz kişi derhal, o anda hâl ve kerâmet sahibi oldu. (Bu büyük kerâmet, irşâd târihinde ender zevata nasîb olmuştur. Zî Tûvâ Çeşmesi, bugünkü kaza merkezi ile, Nehri arasındaki dere kenârındadır.)

Irak'tan iki seyyid genç, altı katırı hediyelerle yükleyip, Nehrî'ye, Seyyid Tâhâ hazretlerine getirmek için yola çıktılar. Hârûnân köyünden geçerken, Seyyid Tâhâ hazretlerinin büyüklüğünü inkâr eden Mûsâ Bey adındaki bey, katırları yükleri ile birlikte gasbetti. Gençler ağlayarak Nehrî'ye gelip Seyyid Tâhâ hazretlerini haberdâr ettiler. Seyyid Tâhâ, Mûsâ Bey'e haber gönderip; "Bu katırların yükleri bana âit olduğundan, yükler senin olsun. Bu gençler seyyiddirler. Onlara merhamet et, katırlarını teslim et" buyurdu. Mûsâ Bey emirlerini dinlemedi. Katırları vermedi. İkinci defa haber gönderip; "Benim nâmıma ve hatırıma versin" buyurdu. Buna da karşı çıkınca, Seyyid Tâhâ büyük hiddetle; "Cum'a gecesi gelsin de o vermesin görelim" buyurdu. Cum'a gecesi, Nehrî'den, talebeler gidip, neticeyi öğrenmek için nöbet beklediler. Meğer Bey, divanhânesinde kendine inananlarla oturmuş, Seyyid Tâhâ'nın evliyâlığını inkâr husûsunda konuşuyormuş. Bu fısk meclisinin bitişinden sonra, yatak odasına girip yatağına uzanırken, mi'desine bir ağrı girdi. "Karnım!.. karnım!.." diye bağırarak can verdi. Vaziyeti anlayan dokuz oğlu hemen Nehrî'ye gelip, katırları yükleri ile birlikte teslim ederek Seyyid Tâhâ'ya sığındılar. "Lütfen, merhameten babamızın defin merasiminde bulunup, duâ buyurunuz" dediler. Onlara cevaben; "Benim bulunmam, ona bir menfaat sağlamaz buyurdu. Çocukları çok ısrar ettiler. Hazret-i Seyyid nihâyet kalkıp, cenâzeye gitti. Cenâzenin kapkara kömür gibi olduğu görüldü. Definden sonra, Seyyid Tâhâ; "Benim gelişimden zerre kadar

menfaatlenmedi" buyurdu. Cenâb-ı Hak, bir seyyide hakaret etmenin onu üzmenin cezasını verdi. Bunu herkes açıkça gördü.
Herkî aşiretinden Molla Abdullah isminde bir müderris, iki talebesi ile birlikte ziyâret için Nehri'ye giderken, çayın başında oturdular. Molla Abdullah, talebelerine; "Herkes abdest alarak Nehri'ye gider. Abdestsiz kimse gitmez. Ben bu âdeti bozup, abdest almadan gideceğim" dedi. Talebeleri; "Hocam, biz bu âdeti bozmayalım, abdest alıp da gidelim" dedilerse de Hoca Efendi: "Sanki bu dînî bir hüküm müdür? Ben yapmam!" dedi. Bu arada elini yüzünü yıkarken, koltuğundan bastonu suya düşdü. Elini uzatıp, bastonu almak isterken, hikmet-i ilâhî baston, onun başına, yüzüne vurarak yüzünü gözünü kan içinde bıraktı. Sonra baston gayb oldu. O da, böyle söylediğine pişman oldu. Yaralarını sarıp, abdest aldı. Nehri'ye gitti. Seyyid hazretlerinin dergâhına girince, bastonu duvarda asılı gördü. Gözleri bastona takılıp kalınca, Seyyid Tâhâ hazretleri; "Herhalde bu bastondan dayak yemişsiniz" buyurdu. Molla Abdullah yaptıklarına pişman olup, tövbe etti, talebelerinden olmakla şereflendi.
Berzencî seyyidlerinden Seyyid Mûsâ, kervanabaşı olarak İran'a gidiyordu. Gayet sarp bir yerde, ayağı kayan katırı uçuruma yuvarlanırken; "İmdâd yâ Seyyid Tâhâ!" diye bağırdı. O anda bir el, hayvanı olduğu yerde durdurdu. Çekip yola çıkardılar. Seyyid Mûsâ, bir müddet sonra ziyâret için Nehri'ye gitti. Seyyid Tâhâ hazretleri; "Yâ Seyyid Mûsâ! Bir katır için bizi İran'a çekiyorsunuz" buyurdu.

Van'ın Gürpınar kazasından bir zât, Nehri'ye gidip, Seyyid Tâhâ'ya talebe olmak istedi. Kabûl edilince de geri dönüp evine geldi. Talebe olduktan birkaç gün sonra, hayvanlarının bir kısmını kurt kaparak telef etti. Şeytan; "Bu hocaya bağlanmak sana yaramadı, uğursuz geldi" diye vesvese verdi. O talebe nihâyet Seyyid Tâhâ hazretlerinin daha önce kendisine hediye ettiği tesbihi iade etti. Maksadı hocasından ayrılmaktı. Tesbih, Seyyid Tâhâ'ya takdim edildiğinde, tebessüm buyurdu. Aradan günler geçmişti. Birgün öğle vakti namaza kalkarken, birden mübârek ellerini uzatıp; "Def ol, yâ la'în" buyurup namaza başladılar. Namazdan sonra Köse Halîfe; "Efendim, mübârek ellerinizi uzatmadaki hikmet ne idi?" diye suâl etti. O da: "Gürpınar'da bir müslüman sekerâtta iken, şeytan aleyhilla'ne imansız gitmesine çalışıyordu. Büyüklerin bereketiyle defedildi. Adam îmânla vefât etti" buyurdu. Köse Halîfe; "Tesbihi iade eden olmasın?" dedi. "Evet, odur" buyurdu. "Efendim, o edebsizlik ve terbiyesizlik etmişti" deyince de; "Bir zaman bize muhabbeti var idi" buyurdular.

Seyyid Tâhâ hazretleri, birgün câmide büyük bir cemâate namaz kıldırmak için ayağa kalkmıştı. Niyetten önce, mübârek sağ elini birden ileri uzattı.

Geri çektiğinde bir miktar su, mübârek cübbelerinin kolundan döküldü. Canlı bir balık da yere düştü ve çırpınmağa başladı. Cemâat hayrette kaldı. Namaz kılındıktan sonra Köse Halîfe cesâret edip; "Efendim, bu su ve balık nereden geldi?" diye arz etti. Seyyid Tâhâ hazretleri cevaben; "Kızıldeniz'de bir gemi batıyordu. Talebelerimizden birinin "İmdât yâ mübârek hocam" diye çağırması üzerine, yardım edip, gemiyi düzelttik. Büyük âlimlerimizin himmeti, bereketiyle kurtuldular. Bu su ve balık oradandır" buyurdu.

Sultan Abdülmecîd Hân zamanında, Müks kaymakamı Derviş Bey, yaptığı bir hatâ sebebiyle kaymakamlıktan çıkarılmış, ayrıca yakalandığında hapse atılması için emir verilmişti. Bu sebeple Derviş Bey, gece gündüz saklanıyor dışarı çıkamıyordu. Kaymakam Derviş Bey'in hatırına, Arvas'ta Seyyid Fehîm hazretleri geldi. Hemen huzûruna gidip, tövbe ettiğini vazîfesine yeniden iade edilmesini, kendisinin affedilmesi için Şark bölgesinin askerî idâre âmiri olan Erzincan müşîrine şefaatçi olmasını yalvardı. Seyyid Fehîm hazretleri kendisine sığınan kaymakama; "Allahü teâlâya hamd ve şükür olsun ki, seyyidimiz ve mürşidimiz hayattadır. Böyle mühim mes'elelere karışmam doğru olmaz. Seni bir mektûpla ona göndereyim. İnşâallah te'sîrini muhakkak görürsünüz" diye müjde verdi. Kaymakam Derviş Bey, Seyyid Tâhâ hazretlerinin huzûruna varınca, takdim olunan mektûbu okudu. Sonra, Seyyid Tâhâ, hemen Erzincan müşîrine şu meâlde bir emirname yazdı: "Derviş Bey'i sana gönderiyorum, işini mutlaka yap. Senin de bana bir işin düşerse yaparım, vesselâm." Mektûbu Derviş Bey'e verdi. Derviş Bey mektûbu okudu, tatmin olmadı. Fakat; "Bundan başka çâre yoktur" deyip, Erzincan'a yollandı. Bir gece yarısı Erzincan'a ulaştı; "Şimdi bir otele ineyim, yarın müşirle görüşürüm" deyip, bir otele gitti. Hemen karşısında polisleri gördü. Meğer bütün otellerin kapısındaki polisler, Derviş Bey'i bekliyormuş. İsmini sordular. Derviş olduğunu anlayınca, hürmet gösterip; "Hemen müşîr Bey'e gidelim" dediler. Derviş Bey; "Gecedir, yatıyor, rahatsız etmiyelim" dediyse de, polisler; "Bize verilen emir ve talimat şudur: "Müks'lü Derviş Bey hangi saatte gelirse, derhal bana getirin, uykuda isem uyandırın." Derviş Bey'i hemen götürüp, müşîre haber verdiler. Müşîr derhal kalkıp, Derviş Bey'in boynuna sarıldı ve; "Bu sekizinci gecedir, hazret-i Seyyid Tâhâ bir an bile uyku ve istirahatime müsâade buyurmadılar; "Derviş Bey'i gönderiyorum, işini mutlaka yap, serbest olsun, aksi takdîrde helak olursun" buyuruyor" dedi. Hemen telgrafla Derviş Bey'in tahliye edilmesini, affedildiğini, vazîfesine iade edildiğini bildirdi. Serbest olarak eski yerine gönderdi. Derviş Bey, dönüşünde teşekkür için Nehri'ye Seyyid Tâhâ hazretlerine gidip, elini öptü; "Sizin yolunuza girip talebeniz olmak istiyorum" deyince, Seyyid hazretleri; "Arvas'a git, Seyyid Fehîm Efendi, yapacağın vazîfeyi söylesin" buyurdu.

Misâfirlerin hizmetlerine me'mûr levazım âmiri, bir akşam üzeri Seyyid Tâhâ hazretlerinin huzûruna gelerek; "Efendim! Bu fakîr, bu akşam üzeri, bin erkek ve beşyüz kadın misâfirlerin yemeklerini çıkartıp yedirdim. Şu anda beşyüz kişi Nehrî'ye girmektedir. Anbarlarda un kalmadı, ne yapayım?" diye arzedince, Seyyid Tâhâ; "Anbarlarda olması lâzım" buyurdu. "Efendim, süpürdüm, birşey kalmadı" deyince; "Bir daha bak" diye emretti. Bunun üzerine âmir gidip baktığında, anbarların unla dolu olduğunu hayretle gördü.

Seyyid Tâhâ, Nehrî'nin alt tarafında bir değirmen yapmayı düşündü. Bu değirmenin plânı ve projesini bizzat kendisi hazırlayıp, yapılışı esnasında talebeleriyle beraber sırtında taş taşıdı. Günlerce çalıştıktan sonra nihâyet değirmenin inşâsı tamamlandı. Değirmen öyle san'atlı, öyle muntazam yapılmıştı ki, hazne kısmına buğday konulduğunda kendiliğinden çalışmaya başlar, haznede buğday bittiğinde de dururdu. Bunu görenler, Seyyid Tâhâ hazretlerinin aklının çokluğuna hayran kalırlardı. Nitekim halîfelerinden Seyyid Sıbgatullah şu beyti söylemiştir:

"Gözümüz revak gibi sizin eşiğinizdedir, Kerem et, kalbime gir; evim sizin evinizdir."

Seyyid hazretleri beyti işitip, iltifâtla yanlarına teşrîf buyurdu.

Bir kimse şehîd olmuş ve büyük bir velînin yanına defnedilmişti. Seyyid Tâhâ onun şehîdlik mertebesini görüp; "Bu kimsenin, şu büyük velîden aşağı olduğu söylenemez" buyurdu.

Seyyid Tâhâ hazretleri, kendisini Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye götüren velîni'meti amcası Seyyid Abdullah hazretlerine, bu büyük ni'metin şükrü olarak, hep hürmet ve hizmet etti. Onu hep iyilikle andı ve rûhuna pekçok sevâblar hediye etti. Ayrıca buyurdu ki: "Vefât ettiğimde benim kabrimi kabristanın en üst tarafına yapınız ki, sırf beni ziyârete gelenler, amcam Abdullah hazretlerinin kabrine uğramak mecbûriyetinde kalsınlar. Onu da ziyâret ederek mübârek rûhuna sevâblar hediye etsinler." (O kabristanın bir yolu vardı. Seyyid Abdullah'ın kabri girişte idi. Seyyid Tâhâ hazretlerinin kabrine gitmek isteyen Seyyid Abdullah'ın kabrinin yanından geçmesi lâzımdı.)

Seyyid Tâhâ hazretleri, öyle yüksek dereceli bir âlim idi ki, onu gören müslim veya gayr-i müslim, o anda Allahü teâlâyı hatırlarlardı.

Mevlânâ Hâlid hazretleri; "Beni, Seyyid Abdullah ve Seyyid Tâhâ'dan üstün zannetmeyin" buyurunca, meclisinde olanlar; "Efendim! Siz ikisinin de hocasısınız" dediler. "Benim onlar yanındaki yerim, bir sultanın çocuklarını yetiştiren bir hoca gibidir. Onlar sultanın çocukları olduğu için, bu hocadan üstündürler" buyurdu.

Seyyid Tâhâ hazretleri Seyyid Sıbgatullah'a buyurdular ki: "Molla Sıbgatullah! Üstadına muhabbet ve onunla sohbet, her şeyden üstündür. Çünkü üstâd, kemâl mertebelerinin en yükseğine kavuşturmak ve ona ma'rifetleri vermekle, talebesinin hastalıklarını izâle eder, giderir" buyurdu.
Yine şöyle buyurdu:
"Şâh-ı Nakşibend hazretleri, yolunun esâsını Eshâb-ı Kirâmın (aleyhimürrıdvân) yolu üzere kurdu. Onlar Resûlullahın (aleyhisselâm) muhabbeti ile yetindikleri gibi, bize de üstada muhabbet yeter."

"Bana Cennet ve Cehennemden bahsetmek işi verilmedi. Bu kapıda olanlara bu ikisi te'sîr etmez." Bu sözü açıklarken halîfesi Seyyid Sıbgatullah Arvâsî şöyle buyurdu: "Ebrâr, ya'nî iyi mü'minler âhıretleri için amel ederler, mukarrebler, ya'nî Allahü teâlâya yakın olan ve hep O'nunla bulunmaktan zevk alan seçkinler, sâdece Allahü teâlâ için amel ederler."
"Zikr yapılmaksızın yalnız rabıta ile Hakka kavuşmak mümkündür. Zikr ise, rabıtasız kavuşturucu değildir."
Seyyid Sıbgatullah Arvâsî hazretleri, Seyyid Tâhâ hazretlerine; "Nefehât gibi ba'zı kitaplarda, ba'zı evliyâ için (kuddise sirruh) ba'zıları için (r.aleyh) deniyor; hikmeti nedir?" diye suâl edince, şöyle buyurdu:
"Birincisi, nefsinden tamamen kurtulanlar, ikincisi kendinde, nefsinden birşeyler kalanlar içindir. Nefsden tamamen kurtulmak, irşâdın şartı değildir. (R.aleyh) denenlerden de bir çoğu, irşâd makamına oturmuşlar, büyüklerin yolunda olup, fâideli olmuşlardır."
Halîfesine şöyle buyurdu: "Halka önce işâretle muâmele et. Bu fâide vermezse ibâre ile (söz ile) söyle. Bu da fâide vermezse, ondan yüz çevir. Sen birinden yüzünü çevirirsen, Resûlullaha (aleyhisselâm) kadar bütün "Silsile-i aliyye" büyükleri ondan yüz çevirir."
"Münkirden (inkarcıdan) aslandan kaçar gibi kaçın! Münkirin ekmeğini yiyenin kalbi, zikre karşı kırk gün ölür. Bu münkirler, Resûlullahın (aleyhisselâm) zamanında olsaydı, ona îmân etmezlerdi."
Seyyid Tâhâ hazretleri ba'zan; "Misvakla kılınan bir rek'at namaz, misvaksız kılınan yetmiş rek'attan hayırlıdır" hadîs-i şerîfini okurdu. "Hadîsdeki sivâk, "misvâklamak" ma'nâsına geldiği gibi "sensiz" ma'nâsına da gelir. O zaman hadîs-i şerîfin ma'nâsı; "Sensiz, ya'nî kendini düşünmeden Rabbinle olduğun bir rekat, kendinle olduğun yetmiş rek'attan fâidelidir" buyururdu.
Birgün, kendilerine; "Nehrî'de sâdık talebeniz kimdir?" dediler. "Molla Muhammed Münhanî'dir" buyurdu. "O, katı tabiatlıdır" dediler. Bunun üzerine Mevlânâ Ahmed Cüzeyrî'nin Dîvân'ındaki şu beyti okudu:

“Ehl-i tarik, makamları seyr ederken renk renktir, Bir kısmı ilâhi cemâl, bir kısmı celâldedir.”

“Amellerinizi ucb (kendini beğenmek, ibâdeti kendinden bilmek) ile örtmeyiniz, yok etmeyiniz.”
“Bizim yolumuzda ucb ve riya yoktur. Riya ve ucba helâl diyen, yolumuzda değildir.”
“Bizim yolumuzun yolcularının fâideleri, ana ve babalarına dahî ulaşır.”
Evliyânın vefâtından sonra istifâde hakkında; “Kılıç kınından çıkmadıkça, (ruh, bedenden çıkmadıkça) kesmez” buyurdu.
Seyyid Tâhâ hazretleri, 1269 (m. 1852) senesinde bir ikindi vakti, Haram Çeşmesi denilen ağaçlık bir mevkide talebeleri ile sohbet ediyordu. Sohbet ânında kendisine iki mektûp arzedildi. Bunları kıymetli dâmâdı Abdülehad Efendi’ye okuttuktan sonra; “Abdülehad! Şöhret âfettir. Artık bizim dünyâdan gitmemizin zamanı geldi” buyurdu. Abdülehad da; “Aman Efendim, Şam’dan gelen bu iki mektûp nedir ki?” dedi. O gün sohbetten sonra hâne-i saadetlerine gitti ve orada hastalandı. Onbir gün hasta yattı. Hastalığının ağır olmasına rağmen namazlarını mümkün olduğu kadar ayakta kılmağa çalıştı. Hastalığının onikinci, Cumartesi günü talebeleri ve yakınları ile helâllaştı, vedâlaştı, vasıyyetini bildirdi. Kardeşi Seyyid Sâlih hazretlerini çağırttı. Onun için; “Birâderim Sâlih, kâmil, olgun bir velîdir. Herkesin başı onun eteği altındadır” buyurdu. Yerine kardeşi Sâlih hazretlerini halîfe bıraktı. İkindi vaktinde, talebelerinin Yâsîn-i şerîf tilâvetleri arasında, mübârek rûhunu Kelime-i tevhîd getirerek teslim eyledi.
Mübârek mezârı Nehrî’dedir. Onu seven âşıkları, uzak yerlerden gelerek, mübârek kabrinden fışkıran nûrlardan, feyzlerden istifâde etmekte, bereketlenmektedirler.
Seyyid Tâhâ hazretlerinin iki oğlu vardı. Biri genç yaşta vefât etti. İsmi Habîbullah idi. Bu oğlunu çok severdi. Diğer oğlu Seyyid Ubeydullah hazretleri olup, babasından istifâde ettikten sonra, amcası Seyyid Muhammed Sâlih hazretlerinden hilâfet aldı. Amcasından sonra, büyük bir metanet ve adâletle Nehri makamını, irşâd ve hükümdârlıkla idâre etmişti. Daha sonra Mekke-i mükerremeye gönderilmiş, Tâifde kendisine konak verilmişti. Mekke-i mükerreme’de hazret-i İbrâhim aleyhisselâmın makamında, tavaf sünnetinin son secdesinde, büyüklere yakışan bir tarzda vefât edip, Cennet-i Mu’allâ kabristanında defnedilmiştir.

1) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1075, 1076
2) Eshâb-ı Kirâm sh. 397, 401
3) Rehber Ansiklopedisi cild-16, sh. 109, 110
4) Mecd-i tâlid
5) Şems-üş-şümûs sh. 135

CÂKÎR EL-KÜRDÎ

Irak'ta yetişen evliyânın büyüklerinden. İsmi, Muhammed bin Düşem (veya Düsem) olup lakabı Câkîr veya Câkbir el-Kürdî el-Geylânî'dir. Irak'ta Samerrâ'ya bir günlük mesafede bulunan Kontrat-ür-Rasâs yakınlarında bir sahrada yaşardı. Hanbelî mezhebi âlimlerinin büyüklerindendir. 550 (m. 1155) senesinde orada vefât etti. Vefâtı için başka târihler de rivâyet edilmiştir. Kabri, orada bilinmekte ve ziyâret edilmekte olup, kendisini sevenler, mübârek rûhundan istifâde etmektedirler, insanlar vefâtından sonra ona yakın olmak, bereketinden istifâde etmek için, kabri etrâfında bir köy i'mâr ettiler.
Tâc-ül-ârifîn Ebü'l-Vefâ hazretleri, Câkîr hazretlerini över, yüksekliğini anlatırdı. Câkîr'e (radıyallahü anh), Ali bin Heytî (radıyallahü anh) ile bir takke gönderip, bunu kendisine yaklaşmak için başına koymasını emretti. Takkeyi vermek ve bu emrini bildirmek için huzûruna çağırmadı. Buyurdu ki: "Câkîr'in benim talebem olması için Allahü teâlâya duâ ettim. Allahü teâlâ duâmı kabûl buyurdu. Onu bana verdi."
Irak'ta bulunan evliyâ, sözbirliği ile bildiriyorlar ki; "Câkîr (radıyallahü anh), yılanın derisinden soyunduğu gibi, nefsin bütün arzularından soyunmuştur."
Câkîr (radıyallahü anh), Irak'ta bulunan evliyânın büyüklerinden, âriflerin güzidelerinden, muhakkik (tahkîk edici, araştırıcı) olan âlimlerin imamlarından idi. Zamanında bulunan evliyâ içinde bir tane olup, onların temel direklerinden biri idi. Çok yüksek derecelerin, kerâmetlerin sahibi idi. Yetiştirdiği talebelerin hepsi, çok kıymetli mübârek zâtlardır. "Bana talebe olmaya gelen herkesin ismini, nasıl olduğunu, Levh-il-mahfûz'da görmedikçe, hiç kimseyi talebeliğe almadım" buyurdu.
Ebû Muhammed el-Hamîdî (radıyallahü anh) buyurdu ki: "Üstadımız Câkîr'in (radıyallahü anh) nafakası gâibden idi. Ne yiyip-içtiğini, nafakasının nereden geldiğini kimse bilmezdi. Birgün yanında idim. Çobanları başında olduğu hâlde sığırlar oradan geçiyordu, ineklerden birisini göstererek. Bu hayvan, kırmızı bir buzağıya yüklüdür. Falan ay ve falan günde doğurur. Doğan o kırmızı buzağıyı, büyüyünce bana vermek

için nezr ederler. Falan gün fakirler onu keserler. Falan ve falan kimseler de ondan yerler" buyurdu. Sonra başka bir ineği işâret ederek, "Bu inek dişi bir buzağıya yüklüdür. O buzağının vasıfları şöyle şöyledir. Bu inek falan zamanda doğum yapacaktır. Büyüyünce, onu da benim için nezrederler. Fakirlerden filan kişi onu keser. Falan ve falan kimseler de ondan yerler. O ette, kırmızı bir köpeğin de nasîbi vardır" buyurdu. Râvî diyor ki, "Vallahi Câkîr'in vasfettiği şeylerin hepsinin aynen vâki olduğunu gördüm. Anlattıklarından hiçbiri noksan olmadı, ikinci anlattığı buzağı kesilip tekkeye getirildiği sırada, kırmızı bir köpek içeri girdi. O etten bir parça kapıp gitti."

"Birgün, Câkîr hazretlerine yiğit bir genç gelerek, "Bugün sizden, bana ceylân eti ikram etmenizi (yedirmenizi) istiyorum" dedi. O anda bir ceylân gelerek, Câkîr hazretlerinin huzûrunda durdu. O da bu ceylânın kesilmesini emretti. Bu emir üzerine ceylân kesilip, pişirildi. O yiğit de bu etten yedi." Râvî diyor ki, "Yedi sene hocam Câkîr'in (radıyallahü anh) hizmetinde bulundum. Bundan başka, bu yakınlarda hiç ceylân görmedim." Rivâyet edildiğine göre, Câkîr hazretlerinin huzûruna bir talebesi gelerek, "Efendim! Ticâret için deniz yolu ile Hindistan'a gitmek istiyorum. Uygunsa müsâdenizi duânızı istirhâm etmek için geldim" dedi. Câkîr (radıyallahü anh) o talebeye: "Bir sıkıntı durumu meydana gelirse, benim ismimi hatırla, Allahü teâlânın izni ile imdâdına yetişirim" buyurdu. Talebe, "Peki efendim" deyip ayrıldı. Aradan altı ay geçti. Birgün Hazreti Câkîr ayağa fırlayıp eliyle ba'zı işâretler yaptı ve "... Bunları bizim hizmetimize bağlıyan Allahü teâlânın şânı ne yücedir. O, bütün noksanlıklardan münezzehtir. Yoksa biz, bunlara güç yetiremezdik." (Zuhruf-13) meâlindeki âyet-i kerîmeyi okuyup, sağa sola birkaç adım yürüdü. Sonra oturdu. Orada bulunanlar bu hâlden birşey anlayamayıp sebebini sordular. "Filân kardeşiniz, denizde boğulmak üzere idi. Allahü teâlânın izni ile kurtuldu" buyurdu. Onlar, deniz yolculuğunda bulunan arkadaşlarını hatırlayıp rahatladılar. Bir ay sonra o talebe geldi. Hemen hocasının ayaklarına kapanıp, "Efendim, şayet siz olmasaydınız biz helak olacaktık" diyerek, ayaklarını öpmek istediyse de müsâade edilmedi. Daha sonra, yalnız kaldıklarında arkadaşları sordular. Şöyle anlattı: "Denizin ortasında gemimiz yol alırken, şimâl tarafından bir fırtına çıktı. Dalgalar arasında, gemimiz battı. Herkes sulara gömüldü. Helak olacağımı zannedip çok korktum. Dalgaların bizi tuttuğu, boğulmak üzere olduğumuz sırada, hocamın sözünü hatırladım. Irak tarafına dönerek "Yâ Hazreti Câkîr! Hâlimizi görüp anla! Bizim imdâdımıza yetiş!" dedim. Daha sözümü bitirmemiştim ki, hocamızı yanımızda gördüm. Bir gemide idi. Şimâl tarafına işâret etti. Fırtına durdu. Sonra geminin direğine yaslanıp denize doğru, "... Bunları bizim hizmetimize bağlayan Allahü teâlânın şânı ne yücedir. O, bütün noksanlıklardan münezzehtir. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik." (Zuhruf-13) meâlindeki âyet-i kerîmeyi okuyup, sağa sola

birkaç adım attı. Cenuba (güneye) doğru eliyle işâret etti. O taraftan tatlı bir rüzgâr esti. Câkîr hazretleri su üzerinde yürüyerek gözden kayboldu. Cenûb tarafından çıkan o tatlı rüzgâr, bizi gitmek istediğimiz tarafa ulaştırdı. Böylece biz, onun bereketi ile kurtulmuş olduk." Arkadaşları yemîn ederek, "Hocamız bir an gözümüzden ayrılmadı. Sen de oraya bizzat geldiğini, sizi kurtardığını söylüyorsun" dediler. Bu hâdise üzerine talebeleri anladılar ki: "Allahü teâlâ, evliyâsına pekçok kerâmetler ihsân etmiştir. Evliyânın, aynı anda başka başka yerlerde görülmesi de, onların kerâmetleri nev'îndendir. Hattâ bu büyük velînin, birisi şarkta, diğeri garbda olan iki talebesi olsa ve bu iki talebe aynı anda vefât edecek olsalar, son nefeste, şeytanın onların îmânlarını çalmamaları için, her ikisinin de imdâdlarına yetişir.
Câkîr hazretlerinin vefâtından sonra, yerine kardeşi Ahmed, ondan sonra Ahmed'in oğlu Gars, ondan sonra bunun oğlu Muhammed geçip talebelere ders vermişlerdir. Rahmetullahi aleyhim.
Câkîr el-Kürdî hazretleri, "Şunlar ki, Rabbimiz Allahü teâlâdır deyip, (O'nun rubûbiyyetini ve vahdâniyetini i'tirâf ve ikrârdan) sonra (gizlide ve açıkta yalnız Allahü teâlâdan korkmak ve yalnız O'ndan ümidli olmakla, amellerinde ihlâs ve) istikâmet üzere oldular." (Fussilet-30) meâlindeki âyet-i kerîmeyi okuyup, burada geçen "İstikâmet üzere oldular" kelimesinin tefsîrinde şöyle buyuruyor: "İstikâmet üzere olmak demek, müşâhede üzere bulunmak demektir. (Allahü teâlâdan başka hiçbir şeyin sevgisinin kalbde bulunmamasına müşâhede denir.) Çünkü Allahü teâlâyı tanıyan, O'ndan başka hiçbir şeyi bilmez. O'ndan başka herşeyi unutur. Kim birşeyi severse, O'ndan başka birşeye muttali olmaz. Başka şeye itaat etmez, tâbi olmaz."

1) Câmi'u kerâmât-il-evliyâ cild-1, sh. 378
2) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 145
3) Kalâid-ül-cevâhir sh. 112
4) Tabakât-ül-evliyâ sh. 425
5) Şezerât-üz-zeheb cild-4, sh. 305

ÎSÂ BİN MUHAMMED BİN ÎSÂ EL-HAKKÂRÎ

Selâhiyye (Eyyûbîler) devletinin en büyük devlet adamlarından ve fakîhlerinden. İsmi, Îsâ bin Muhammed bin Îsâ bin Ahmed bin Yûsuf bin

Kâsım. Künyesi Ebû Muhammed, meşhûr lakabı ise Ziyâeddîn Hakkâri'dir. Aslen şerîf olup, Hazreti Hasen'in onüçüncü batından torunudur. Doğum târihi bilinmemektedir.
Genç yaşında ilim tahsiline başladı. Cezire'de, İmâm Ebû Kâsım bin Bezrî'den uzun zaman ders alıp, büyük bir fıkıh âlimi oldu. Sonra Haleb'e gitti. Zücaciyye Medresesi'nde Hâfız Ebû Tâhir es-Silefî ve Ebü'l-Kâsım İbni Asâkir'den de hadîs-i şerîf dinledi. Kâdı Muhammed bin Ali el-Ensârî ve başkaları da, Îsâ bin Muhammed'den hadîs-i şerîf rivâyet ettiler.
Haçlı seferlerine karşı ilk cihâda çıkanlardandır. Eyyûbîler devletinin meşhûr sultânı Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin amcası Esedüddîn Şirkûh'un emrine girdi. Beş vakit namazda onun imamlığını yaptı. Onunla beraber Mısır'a gitti. Onun vefâtından sonra da Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin en kıymetli yardımcılarından biri oldu.

Gayet cesur, büyük işler yapabilen bir zâttı. Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin amcası Esedüddîn Şirkûh, onu emir yaptı. Selâhaddîn-i Eyyûbî ise onun selâhiyetlerini genişletti. Bir emirlikten başka emirliğe nakletti. Daha sonra Selâhiyye (Eyyûbîler) devletinin en büyük emîri oldu. Bir defa haçlılara esîr düştü ve Altmışbin altın diyet ödenerek kurtarıldı.
585 (m. 1189) senesi Zilka'de ayının dokuzuncu günü güneş doğarken, Akka muhasarasında kendi çadırında vefât etti. Mübârek naşı Kudüs'e götürüldü ve oraya defn olundu.
Ebû Muhammed Îsâ bin Muhammed (radıyallahü anh), kıymeti büyük, hürmet sahibi, istişâre edilen ve görüşü alınan, herkesin kendisine müracaat ettiği bir zât idi. Selâhaddîn-i Eyyûbî dahî onunla istişâre eder ve onun sözünden dışarı çıkmazdı. Diğer insanlar da ona çok hürmet eder, buyurduklarını yerine getirmeye çalışırlardı. Çok ince düşünür, birşeyi anlatırken kimsenin takat getiremiyeceği delîller getirirdi. İnsanların hayrına vâsıta ve makâmıyla pekçok kimselere de fâideli olurdu.
Fıkıh âlimleri gibi sarık sarar, askerler gibi elbise giyerdi. Çok ibâdet eder, en müşkil fıkıh mes'elelerine dahî, ânında cevap verirdi.

1) Tabakât-üş-Şâfiiyye cild-7, sh. 255
2) Vefeyât-ül-a'yân cild-3, sh. 497
3) El-Bidâye ven-nihâye cild-12, sh. 334

AZZÂZ BİN MÜSTEVDÎ EL-BETÂİHÎ

Irak'da yetişen büyük evliyâdan. Azzâz bin Müstevdî, Betâih'de senelerce talebe yetiştirmek ile meşgûl oldu. Talebeleri terbiye etmekte büyük bir mehâret sahibi idi. Birçok âlim ve sâlihler, Azzâz bin Müstevdî hazretlerinin sohbetinde bulunup, kendisinden ders aldılar ve tasavvuf yolunda yükseldiler. Doğum târihi kesin olarak bilinmeyen Azzâz el-Betâihî, altıncı asırda vefât eden Mensûr el-Betâihî'nin vefâtından az önce vefât etti. Azzâz el-Betâihî hazretleri, çok kerâmet sahibi bir zât idi. Bir kerâmeti şöyle anlatılır: "Birgün Azzâz el-Betâihî dağ yolunda giderken, azgın bir arslanın gencin birisine saldırıp, onu parçalamak üzere olduğunu gördü. Hemen oraya koştu ve yerden küçük çakıl taşlarından alıp o arslana attı. Arslan cansız yere düştü. Gencin yanına gittiğinde, onun kırık bacağını gördü ve kırık yerlerini elleriyle sıvazlayınca, genç, hiçbir şey olmamış gibi derhal ayağa kalktı. Koşarak köyüne döndü."
Şeyh Abdüllatîf şöyle anlatır: "Azzâz el-Betâihî hazretleri hurmalıktan geçiyordu. Canı hurma istedi. O esnada hurma dalı eğildi ve bir hurma salkımı önüne geldi. Ondan yediler. Dal tekrar doğrulup eski hâline geldi."

Kendisi şöyle anlatıyor: "Önceleri beni bir hâl kapladı. Bu hâl kırk gün kadar sürdü. Bu süre zarfında ne yedim ne içtim, ne de herhangi bir şeyle uğraşacak hâlde idim. Daha sonra eski hâlime döndüm. Bir ara canım sıcak buğday ekmeği, balık ve menba suyu istedi. Bir nehir kenarına gittim. Dalgalar arasında karaltılar gördüm. Bana doğru yaklaştılar. Daha sonra bunların üç tane balık olduğunu gördüm. Onların birinin sırtında iki ekmek, diğerinin sırtında kabın içinde kızarmış balık, üçüncüsünün sırtında ise içinde su olan bir kap vardı. Her biri sırtında olan şeyleri benim önüme bıraktılar. Bana, bir insanın diğerine hizmet etmesi gibi hizmetleri oldu. Sonra geldikleri yere döndüler. Ekmekler, tam arzu ettiğim gibi sıcak buğday ekmeği idi. Ekmekleri, kızarmış balığı yiyip, pırıl pırıl kabtan da menba suyunu içip karnımı doyurdum. Fakat yediklerimden hiçbir şey eksilmemişti. Sofrayı olduğu gibi bıraktım ve duâ edip ayrıldım."

Şöyle anlatılır: Halîfe el-Muktedi biemrillâh, Azzâz el-Betâihî hazretlerinin Bağdad'a gelmesini rica etti ve kendisiyle sohbet etmek istedi. Bağdad'da halîfenin huzûruna geldiğinde, etrâfına bir nazar etti. O anda oradaki bütün perdeler paramparça oldu. O zaman halîfeye buyurdu ki: Şu an bir acem ordusu senin üzerine gelmektedir. Fakat senin ordun galip gelecektir.

Azzâz el-Betâihî hazretlerinin buyurduğu gibi oldu. Halîfe zafer sebebiyle çok sevindi. Fakir fukaraya çok ihsânlarda bulundu.

1) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 133
2) Kalâid-ül-cevâhir sh. 82
3) Câmi'u kerâmât-il-evliyâ cild-2, sh. 151

EBÛ ABDULLAH SİNCÂRÎ

Evliyânın büyüklerinden. Musul yakınlarında Sincâr kasabasında doğdu ve oraya nisbet edildi. Doğum ve vefât târihleri bilinmemekte, görüştüğü mübârek insanların vefât târihlerinden, ikinci asrın birinci yarısında doğup, üçüncü asrın birinci yarısında vefât ettiği anlaşılmaktadır.
Gençliğinde Şam'a gelerek İbrâhîm bin Edhem hazretlerinin sohbetinde bulunup, O'na, hizmet etmekle şereflendi. İbrâhîm bin Beşşâr Horasanî ve Ebû Yûsuf Gasûlî ile sohbet etti. Ebû Hafs Haddâd en-Nişâbûrî hazretleri O'nun yetiştirdiği velîlerdendir. Ebû Abdullah Sincârî, çok cömert olup kazancını fakîrlere dağıtır, dünyâ malına itibâr etmez, onunla gecelemezdi. İbâdeti çok, zühdü fazla idi. Gece gündüz ibâdet ve Allahü teâlânın kullarına iyilik yapmakla meşgûl olurdu. İnsanlara ilim öğretir, kalblerini kötülüklerden temizlemek için uğraşırdı. Günlerce hiçbir şey yiyip içmez, nefsini terbiye için çöle gider, haftalarca oradan gelmezdi.
Tanıyanlardan biri anlatır: Ebû Abdullah Sincârî hazretleriyle birlikte Trablus'ta idik. Oradan ayrılıp başka bir yere gitmek üzere yola çıktık. Birkaç gün ve gece yol aldık. Yolculuğumuz esnasında hiçbir şey, yememiştik. Giderken yola atılmış, bir parça yaş kabuk gördüm. Onu almak isteyince Sincârî hazretleri bana baktı. Ben de almaktan vazgeçtim.. Biraz gittikten sonra, bir şahıs bize beş dinar para verdi. Bir köye geldik. Köyde birşeyler almasını temenni ettim. Fakat hiçbir şey almadan geçip gitti. Sonra da bana dönüp "Eğer aç ve yayan gidiyoruz, paramız olduğu halde birşey almıyoruz diyorsan, yakında bir köy var oraya girince sıkıntımız gider. Orada fakîr bir adam var, bize hizmet eder. Biz de parayı adama veririz, o da çoluk çocuğunun ihtiyâcını görür, buyurdu.

Köye varınca, adam bize hizmet etti. Beş dinarı ona verdik, o da çocuklarının nafakasını temin etti.
Buyurdu ki:
“Velîlerin üç alâmeti vardır: Yüksekte iken kendisinden aşağı olanlara alçak gönüllü olurlar, güçleri yeterken dünyâya itibar etmezler, kuvvetli iken insaflı olurlar.”
“Kendisini dinleyen cemâat içinde zenginler var iken, muhtaç olan fakirlerin varlığı bir va’ize ayıp olarak yeter.”
“Dînini öğrenmek isteyen için en faydalı olan şey, dînini yaşayan sâlih müslümanlarla sohbet etmek, onların ahlâkına ve yaptıklarına uymak, Allahü teâlânın sevgili kullarının mübârek kabirlerini ziyâret etmek ve muhtaç olanlara yardım etmektir.”
“Bir insanın fütüvvet sahibi ve cömert görünmesi, kendisi bu vasıflara sahip olmadığı müddetçe ikiyüzlülüktür.”
Fütüvvetin ma’nâsı sorulunca, “Halkta olan eksik ve kusurları hoş görüp, kendi kusurlarını görerek onlar için tövbe etmek, iyi kötü herkese şefkatle muâmele etmektir. Fütüvvetin olgunluğu da, halk için Hakkın yanında mahcûb olacağı şeyi yapmamaktır” buyurdular.

1) Tabakât-üs-sûfiyye sh. 29
2) Nefehât-ül-üns sh. 165

ABDURRAHMÂN-I HARPÛTÎ

Anadolu velîlerinden. Sivrice ilçesine bağlı Çöke köyünde 1756 (H.1169) târihinde doğdu. Doğum târihi ihtilaflıdır. Küçük yaşta Elazığ Medresesinde tahsîle başladı. Sonra tahsîl hayatına Diyarbakır'da devâm etti.
Diyarbakır'da tahsîli sırasında, bütün derslerden geri kalması üzerine, arkadaşları onunla alay ederlerdi. Bu durumu hocası öğrenince, onun daha çok rencide olmaması için, yanına çağırarak; "Şimdiye kadar okudukların ve öğrendiğin bilgi sana kâfidir. Köylerde çok rahat imamlık yapabilirsin. Var git oralarda kısmetini ara." dedi. Bunun üzerine medrese tahsîlini bırakarak, şehirden ayrıldı. Yolda bir hanın önünden akmakta olan bir çayın kenarında oturup düşünürken, çayın içerisindeki taşların, suyun şiddetli akıntısından yusyuvarlak olduklarını ve pırıl pırıl parladıklarını gören genç Abdurrahmân, üzüntü

ve kırık bir kalb ile; "Yâ Rabbî! Beni sen yarattın. Bu dersleri anlayamamam da senin kudretin iledir. Senin emrinde akan sular, şu taşları nasıl yusyuvarlak yapıyor ve parlatıyorsa, sen de benim zihnime kuvvet ihsân et de, rızâna kavuşturacak ilim deryâsından biraz nasîb alayım." diye Allahü teâlâya yalvardı. Daha sonra yorgunluğu sebebiye uykuya daldı. Rüyâsında, yanına nûrânî üç zât gelerek, yanlarında getirdikleri bir çuval darıyı Abdurrahmân Molla'ya nöbetleşe yedirdikten sonra, kaybolup gittiler.

Abdurrahmân Harpûtî uyanınca, içinde bir ferahlık bir sevinç duydu ve zihninin açıldığını hissetti.
Abdurrahmân-ı Harpûtî bu hâdiseden sonra medreseye geri döndü. Arkadaşları onu aralarında görünce yine alay etmeye başladılar. Fakat bunlara hiç aldırış etmedi. Ders saatinde hocasının huzuruna çıkarak elini öptü ve müsâade isteyerek yerine oturdu. Cevapsız kalan bâzı sorulara, Abdurrahmân Efendi cevap verince, hocası dâhil herkes hayret içinde kaldı. Hocasının geçmiş derslere âit sorularını da rahatlıkla cevaplandırdı. Aradan kısa bir zaman sonra yapılan imtihanda birincilik alınca, hocası ona icâzet, diploma vererek İstanbul'a gönderdi.

Abdurrahmân-ı Harpûtî, İstanbul'a gitti ise de bir vazîfe verilmemesi üzerine memleketine döndü. Burada tâliblere ders vermekle meşgûl oldu. Bir müddet sonra tekrar memleketini terk ederek İstanbul'a gitti. Bir gün vakit namazını kılmak için girdiği Ayasofya Câmiinin duvarında asılı bir levhaya gözü takıldı. Levhanın altındaki kâğıtta; "Bu levhadaki ibâreyi, her kim doğru olarak hâllederse, mükâfatlandırılacaktır." yazıyordu.

Hemen bir kâğıda ibâreyi bütün kâideleri ile çözen Abdurrahmân-ı Harpûtî, kâğıdın altına "Daha başka mânâların da mevcûd olduğu ibâreden anlaşılmakta ise de, kâğıdım olmadığı için bu kadarıyla iktifâ edilmiştir." diye bir şerh koyarak adını ve adresini yazdı ve tahlilnâmelerin içine bıraktı. Ertesi gün kâğıtlar sultânın huzûrunda teker teker tetkik edildi. Bu tetkik esnasında Abdurrahmân Efendinin yaptığı tahlilin diğerlerine göre, daha yüksek bilgilerle donatılmış olduğu anlaşıldı ve Abdurrahmân Efendi irâde-i seniyye ile saraya dâvet edildi. Kendisine mesleğinin gereği kıyâfetler giydirilerek sultânın huzûruna çıkarıldı. İkinci Mahmûd Han; "Siz benim hocamsınız." diyerek yanına oturttu ve büyük iltifâtlarda bulundu. Üsküdar'da bir ev verildi ve evlendirildi.

Bu sırada Osmanlı Devleti içerisinde yeniçeri isyân ve zorbalıklarının önü alınamaz bir hâle gelmişti. Tâlim ve eğitim kabûl etmiyorlar, savaşa çıkmayı da reddediyorlardı. Kendilerine

harp fenlerinin öğretilmesini isteyen din ve devlet adamlarına karşı harekete geçtiler. Bunun üzerine İkinci Mahmûd Han vezirleri ve ulemâ sınıfını toplantıya çağırdı. Abdurrahmân-ı Harpûtî hazretleri de bunlar arasında idi. Yeniçerilerin artan zorbalıklarından bahisle ne yapılması gerektiği soruldu. Mesele son derece nâzikti. Yeniçeriler tekrar isyân ederek devlet ileri gelenlerinin kellelerini istemeye başlamışlardı. Tamâmen bid'at yuvaları hâline gelen bektâşî tekkeleri de kendilerini tahrik ediyordu. Sonuçta ulemâ birlik içerisinde bunların öldürülmeleri câizdir diye fetvâ verdi. Savaşın başlangıcı olmak üzere sancak-ı şerîfin çıkarılması kararlaştırıldı. Fakat sancağı şerîfin açılması çok önemli bir olaydı. Bu işin dönüşü yoktu. Yeniçeriler ile yapılacak mücâdelenin sonu ise kestirilemiyordu. Bu sebepten karar alınmasına rağmen herkeste bir tereddüd vardı. İşte bu devlet adamlarının çekingen ve kararsız hâlleri sırasında Abdurrahmân Harpûtî hazretleri söz aldı.
"Bu din ve devletin ayakta kalması Allahü teâlânın istediği şeyse yeniçerileri vururuz, yok ederiz. Değilse biz de bu din ile berâber batıp gideriz, daha ne ihtimâl kaldı?" diyerek kalplerdeki şüpheleri giderdi. Herkes tek bilek tek yürek oldu. Nitekim bu inanç ve îmânla harekete geçerek yeniçeri ocağını ortadan kaldırdılar ve bozulmuş bektaşî yuvalarını kapattılar.

Kürd Hoca ünvânı ile de meşhûr olan Abdurrahmân-ı Harpûtî hazretleri sonra Şam'a giderek Emevîyye Câmii İmâmı Saîd Efendinin derslerinde bulundu. Ayrıca Nakşibendiyye yolunu Muhammed Sâdık Erzincânî'den öğrenerek icâzet, diploma aldı. Abdurrahmân Efendi 1851 (H.1267) senesinde Üsküdar'daki evinde vefât etti. Karacaahmet mezarlığındaki türbesine defnedildi.

1) Sicilli Osmânî; c.3, s.327
2) Harput Yollarında; c.2, s.134
3) Tahrirü'l-Veciz; s.26
4) Tarih-i Cevdet; c.12, s.138